

ÚJ ÁLTALÁNOS SZERZŐI JOGI KIVÉTEL A LÁTHATÁRON? PASTICHE AZ EURÓPAI BÍRÓSÁG ELŐTT

1. BEVEZETÉS

A hangmintázás a modern zenei kulturális önkifejezés egyik legmeghatározóbb formájává vált az elmúlt 40-50 évben. Számptalan amerikai jogvita² világított rá arra, hogy a „tudományok és hasznos művészetek továbbfejlesztését”³ célzó amerikai szerzői jogba is csak nehézségekkel (talán pontosabban: esetről-esetre) illeszthető be a sampling. Ennél is izgalmasabb kihívásokkal szembesülhettek az európai szerzői jogászok, mivel az európai rendszerekben a hangmintázás a vagyoni jogok mellett a személyhez fűződő jogok rostáján is könnyen fennakadhat. E bonyolult helyzet állatorvosi lova az 1999-ben indult, ám részben még napjainkban is folyamatban lévő,⁴ egyszerűen csak *Metall auf Metall* néven ismert jogvita.

¹ Egyetemi tanár, Szegedi Tudományegyetem; címzetes egyetemi docens (dosentti), Turkuai Egyetem; email: mezei.peter@szte.hu.

² A legfontosabbakat lásd: *Grand Upright Music Ltd. v. Warner Bros. Records Inc.*, 780 F. Supp. 182 (1991); *Campbell v. Acuff-Rose Music*, 510 U.S. 569 (1994) (habár ebben az ügyben a legfelsőbb bíróság a hangmintázás körülményét nem vette figyelembe a paródián nyugvó fair use-vizsgálat során); *James W. Newton v. Michael Diamond*, 388 F.3d 1189 (2004); *Bridgeport Music, Inc. v. Dimension Films*, 410 F.3d 792 (2005); *Tufamerica, Inc., v. WB Music Corp.*, et. al., 67 F.Supp.3d 590 (2014); *VMG Salsoul, LLC, v. Madonna Louise Ciccone*, et. al., 824 F.3d 871 (2016); *Estate of James Oscar Smith, et ano.*, v. *Cash Money Records, Inc.*, et al., 253 F.Supp.3d 737 (2017) aff'd 799 Fed.Appx. 36 (2020); *Osama Ahmed Fahmy v. Jay-Z*, et al., 891 F.3d 823 (2018).

³ „The Congress shall have Power ... To promote the Progress of Science and useful Arts, by securing for limited Times to Authors and Inventors the exclusive Right to their respective Writings and Discoveries.”
Lásd: *Az Egyesült Államok Alkotmánya*, I. cikk 8. bekezdés (8) pont.

⁴ Ahogy arra a jogvita talán legjobb ismerője, Frédéric Döhl felhívta a figyelmet, a jogvita kedvező lezárása mára mindkét fél számára elvi kérdéssé vált; békés úton ma már nem tűnik rendezhetőnek. Vö.: *Frédéric Döhl: On the New Significance of the Pastiche in Copyright Law*. In: *Berthold Over, Gesa zur Nieden* (szerk.): *Operatic Pasticcios in 18th Century Europe*. Transcript Verlag, Bielefeld, 2021, p. 213.

A per egyes szakaszairól magam is rendszeres jelleggel számot adtam.⁵ A legújabb fejlemények nyomon követése szinte kötelezőnek tűnik. Ennek részeként a hangmintázás terén vadonatúj impulzusok érkeztek a CDSM-irányelv⁶ elfogadásával. Az új irányelv 17. cikk (7) bekezdése, szakítva az Infosoc-irányelv⁷ addigi logikájával, kötelezően átültetendő kivételként határozza meg – legkevesebb az online tartalmegosztó szolgáltatók szolgáltatásait igénybe vevő végfelhasználók általi feltöltések világában – a „paródia, karikatúra és utánzás” eseteit.

A CDSM-irányelv átültetési határideje 2021 nyarán letelt, és ezt követően szinte „felforrt a levegő” a pastiche-kivétel körül. Az elmúlt alig több mint két évben több német bírósági eljárásban is felmerült – és két jogvitában megerősítést is nyert – a pastiche-kivétel alkalmazhatósága. Az egyik ilyen perben egy képzőművészeti alkotás antitematikus újrahasznosítása,⁸ a másokban pedig a már említett Metall auf Metall-hangfelvételtől történő hangmintázás képezte a jogvita tárgyát.⁹ Ez utóbbi ügyben a Német Szövetségi Legfelsőbb Bíróság (BGH) osztani látszott az alsóbb fokú bíróság álláspontját, miszerint a pastiche alkalmazható lehet.¹⁰ A BGH ugyanakkor arra is rávilágított a határozatában, hogy a pastiche

⁵ *Mezei Péter*: Digitális sampling és fájlcsere, Szegedi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged, 2010, p. 105–106; *Mezei Péter*: Digitális sampling az amerikai szerzői jogban – Sírba szálltok, „groove robbers”? Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 3. (113.) évf. 3. sz., 2008. június, p. 5–24; *Békés Gergely, Mezei Péter*: A sampling megítélése a magyar szerzői jogban. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 5. (115.) évf. 6. sz., 2010. december, p. 5–32; *Mezei Péter*: Új utak a sampling megítélésében. Acta Universitatis Sapientiae Legal Studies, 2017. 2. sz., p. 309–322; *Péter Mezei*: De Minimis and Artistic Freedom: Sampling on the Right Track? *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego / Jagiellonian University Intellectual Property Law Review*, 2018. 1. sz., p. 56–67; *Mezei Péter*: Thou Shalt Sample! Pozitív változások a samplingelés amerikai gyakorlatában. Infokommunikáció és Jog, 2018. 2. sz., p. 47–53; *Mezei Péter*: Sampling az Európai Bíróság előtt – Szerzői jogok kontra művészeti szabadság. Európai Jog, 2019. 3. sz., p. 29–35; *Péter Mezei*: Thou Shalt (Not) Sample? New Drifts in the Ocean of Sampling. *Zeitschrift für Geistiges Eigentum / Journal of Intellectual Property Law*, 2019. 2. sz., p. 170–198; *Péter Mezei*: The Dimensions of the De Minimis Exception and Musical Sampling. *Medien und Recht International*, 2019. 2. sz., p. 48–51. A lengyel szaklapban, 2018-ban megjelent tanulmányomat az Európai Unió Bírósága előtt zajló előzetes döntéshozatali eljárás keretében az indítványt megfogalmazó Maciej Szpunar első főtanácsnok is idézte. Lásd: Pelham GmbH és társai kontra Ralf Hütter és Florian Schneider-Esleben, C-476/17. sz. ügy, főtanácsnoki indítvány, ECLI:EU:C:2018:1002, 44. lábjegyzet.

⁶ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/790 irányelve (2019. április 17.) a digitális egységes piacon a szerzői és szomszédos jogokról, valamint a 96/9/EK és a 2001/29/EK irányelv módosításáról (EGT-vonatkozású szöveg.) PE/51/2019/REV/1, HL L 130., 2019.5.17., p. 92–125.

⁷ Az Európai Parlament és a Tanács 2001/29/EK irányelve (2001. május 22.) az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról, OJ L 167, 22.6.2001, p. 10–19.

⁸ LG Berlin 2.11.2021 (15 O 551/19) – The Unknowable, *Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht Rechtsprechungs-Report*, 2022. 5. sz., p. 216–223.

⁹ OLG Hamburg 28.4.2022 (5 U 48/05) – Metall auf Metall III, *Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht*, 2022. 16. sz., p. 1217–1225.

¹⁰ BGH 14.09.2023 (I ZR 74/22) – Metall auf Metall V. *Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht*, 2023. 21. sz, p. 1531–1537.

fogalmi kereteit illetően látványos különbségek fedezhetők fel egyes európai uniós tagállamok jogszabályi előírásai és bírósági gyakorlata között.¹¹ Mindezekre tekintettel a BGH 2023. szeptember 14-én felfüggesztette az alapul fekvő eljárást, és az Európai Unió Bíróságához (EUB) fordult előzetes döntéshozatali eljárás keretében.

Az indítvány két érdemi kérdést tartalmaz. Egyrészt a BGH rákérdezett, hogy a pastiche olyan átfogó kivételnek tekinthető-e, amibe az eredeti művek vagy kapcsolódó teljesítmények bármely művészeti célú felhasználása beleérthető, ideértve a hangmintázást; avagy e tekintetben helye lehet-e a pastiche kereteit korlátozó olyan feltételek alkalmazásának, mint a humor, a stílusutánzás vagy a tiszteletadás („hommage”) megkövetelése. Másrészt arra vár választ a BGH, hogy az Infosoc-irányelv vonatkozó rendelkezésében olvasható „utánzat készítésének céljára” fordulat azt feltételezi-e, hogy a felhasználó szándékának kell-e kiterjednie a pastiche alkotására („kifejezés”), vagy elegendő az, hogy a pastiche-jelleg felismerhető azon személy számára, aki érzékeli a hivatkozott forrásművet, és képes a pastiche-üzenet intellektuális érzékelésére („benyomás”).

A jelen tanulmány a vonatkozó friss tagállami joggyakorlat és jogirodalom kritikus elemzése révén megvizsgálja, hogy egyrészt meddig terjednek a hirtelen megváltónak (vagy új általános szerzői jogi kivételnek) kikiáltott pastiche keretei, másrészt az uniós, a német és a magyar szerzői jog alapján milyen mértékben válhat lehetővé a hangmintázás a pastiche-kivétel útján, harmadrészt pedig hogy a magyar jogalkotó a leghatékonyabb módon ültette-e át a CDSM-irányelv vonatkozó részét.

Ennek megfelelően elsőként összegezzük a *The Unknowable-* és *Metall auf Metall*-ügyet és a pastiche témakörével kapcsolatosan kibontakozó jogirodalmi álláspontokat, majd áttekintjük, hogy mit is érthetünk pastiche alatt az uniós és a tagállami szerzői jog(ok)ban, ideértve a magyar – ugyancsak 2021 óta hatályos¹² – megoldást. Végül mindezek fényében „előreszaladunk” kicsit az időben, és fontolóra vesszük, hogy mi várható majd az EUB előtt a *Pelham II*-ügyben.

¹¹ E ponton a BGH „csupán” a francia modellt nevezi meg, ám konkrétan hivatkozik Frédéric Döhl kiemelkedő munkájára, amely a pastiche fogalmának európai szintű komparatív elemzését végezte el. Lásd: uo., 28. pont. Vö.: *Frédéric Döhl: Nach § 24 Abs. 1 UrhG: Zum Pastichebegriff im Kontext der anstehenden Neuauflistung der Spielregeln freier Benutzung*. UFITA – Archiv für Medienrecht und Medienwissenschaft, 2019. 1. sz., p. 19–41.

¹² Sztj. 34/A. § (1) bekezdés (b) pont.

2. A METALL AUF METALL-ÜGY ÉS A PASTICHE – NÉMET TAPASZTALATOK

2.1. Ismételés a tudás atyja... a Metall auf Metall-ügyről röviden

A magyar jogirodalom már viszonylag széles körben feldolgozta a Metall auf Metall-ügy 2021-et megelőző időszakra eső fejleményeit,¹³ mégis indokolt lehet nagyon röviden felidézni, hogyan fordulhatott elő az, hogy egy két másodperces hangminta felhasználása lassan negyed évszázados jogvitát generáljon. A per korai szakaszának (1999–2012) érdemi eredménye a hangmintázási gyakorlat szinte általános érvényű engedélyköteles magatartássá nyilvánítása volt. A BGH két határozatában¹⁴ is megállapította, hogy Moses Pelham producer jogsértést követett el. Különösen a 2012-es határozat érdemel figyelmet, amely egyrészt rögzítette, hogy a német jogban nincs helye a hangfelvétel-előállítók jogának terjedelmét korlátozó „de minimis” tételnek, vagyis akár a legkisebb terjedelmű részlet hangmintázása is engedélyköteles lehet. Másrészt úgy találta a BGH, hogy az UrhG¹⁵ 24. §-ában foglalt „freie Benutzung”,¹⁶ vagyis a forrásműre épülő, ám attól eltávolodó, átdolgozásnak nem minősülő inspiratív/transzformatív felhasználások gyűjtőkategóriája nem alkalmazható a hangmintázásra abban az esetben, ha a felhasználó maga is képes lenne a felhasznált zenei részletet előállítani. Mivel a BGH úgy találta, hogy két munkanap alatt bárki előállíthatta volna a Kraftwerk-dal két másodperces fém hangzását, ezért Pelhamnek is így kellett volna tennie.

A BGH ítélete nem hozott megnyugvást, és az alperes a Német Szövetségi Alkotmánybírósághoz (BVerfG) fordult arra hivatkozással, hogy a BGH ítélete korlátozza a művészeti szabadságnak a német alaptörvény 5. cikk (3) bekezdés első mondatában foglalt alapját.

¹³ Az 5. lábjegyzetben foglalt irodalom felül lásd: *Grad-Gyenge Anikó*: Zene átdolgozása a szerzői jogban. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 107. évf. 3. sz., 2002. június, p. 17–28; *Munkácsi Péter*: Metall auf Metall Európában, avagy a sampling (újra)felfedezve? In: *Grad-Gyenge Anikó, Kabai Eszter, Menyhárd Attila* (szerk.): Liber Amicorum – Studia G. Faludi Dedicata. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2018, p. 299–319; *Paku Dorottya*: Digitális sampling a magyar és a német szerzői jogban – I. rész. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 14. (124.) évf. 4. sz., 2019. augusztus, p. 74–108; *Paku Dorottya*: Digitális sampling a magyar és a német szerzői jogban – II. rész. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 14. (124.) évf. 5. sz., 2019. október, p. 98–131; *Mencser Zita*: A sampling megítélése az Európai Unióban, Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 17. (127.) évf. 2. sz., 2022. április, p. 7–43.

¹⁴ BGH 20.11.2008 (I ZR 112/06) – Metall auf Metall II, Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, 2009. 3–4. sz., p. 403–407; BGH 13.12.2012 (I ZR 182/11) – Metall auf Metall II, Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, 2013. 6. sz., p. 614–617.

¹⁵ Gesetz über Urheberrecht und Verwandte Schutzrechte vom 9. September 1965, BGBl I S. 1273.

¹⁶ E kifejezés a magyar terminológiába nehezen átvihető félreértések nélkül, ám hozzávetőlegesen „szabad használatnak” lehetne fordítani, ami azonban nem azonos a szabad felhasználások átfogó esetkörével. E vonatkozásban lásd részletesen: *Sönke Becker*: Parodie und Kommerz – Eine rechtsvergleichende Untersuchung des amerikanischen und deutschen Urheber- und Markenrechts. C.F. Müller, Heidelberg, 2004.

2016-os határozatában a BVerfG az indítványozóval értett egyet. Kifejtésre került, hogy a hangfelvétel-előállítói jogok nem eredményezhetnek monopólijogokat. Következésképp ha a hangmintázást eredendően jogsértésnek nyilvánítják a bíróságok, akkor az a művészeti szabadság alkotmányos jogát csorbíthatja. Ennek megfelelően egyrészt a hangfelvételek legkisebb részletei nem részesülhetnek alkotmányos védelemben; ezzel mintegy a BVerfG elismerte a de minimis-elv alkalmazhatóságát a német szerzői jogban. Másrészt a tény, hogy a felhasználó képes lett volna maga is előállítani a vitatott zenei hangzást, nem eredményezheti az alkotmányos védelem korlátozását. Nem tekinthető ugyanakkor a hangmintázás magától értetődően megengedettnek. A BVerfG szerint a felhasználó csak akkor érvelhet eredménnyel a művészeti szabadság alapjogával, ha a másodlagos mű új, kreatív kifejezést takar.¹⁷

Az alkotmánybírói határozattal azonban a BGH nem értett teljes mértékben egyet,¹⁸ ezért előzetes döntéshozatali eljárást kezdeményezett az EUB előtt a hangmintázásnak a hangfelvétel-előállítók vagyoni jogaival való összefüggéseiről, az idézés kivételének sampling esetén történő alkalmazhatóságáról, valamint az UrhG 24. cikkében foglalt rendelkezések uniós joggal való összhangjáról.¹⁹

Szpunar főtanácsnok egyrészt azt indítványozta, hogy az EUB ne tekintse a de minimis-elvet az uniós szerzői jog részének; épp ellenkezőleg, a hangfelvétel-előállítók széles körű védelmet élveznek, amely kiterjedhet a legkisebb zenei részletek felhasználására is. Másrészt a német UrhG 24. §-a ellentétben áll az Infosoc-irányelvvel, mivel nem illeszthető be a kimerítő jelleggel felsorolt korlátozások és kivételek közé, s így erre nem alapozhat védekezést az alperes. A főtanácsnok az idézés szabad felhasználási esetének hangmintázásra történő alkalmazhatóságát is elvetette. Végül a főtanácsnok BVerfG mérlegelésével homlokegyenest ellentétes álláspontot képviselve úgy érvelt, hogy alkotmányos alapjogok nem képezhetik a kodifikált szerzői és kapcsolódó jogok „külső” korlátait.²⁰

¹⁷ BVerfG 31.05.2016 (1 BvR 1585/13) – Zulässige Verwendung von Samples ohne Zustimmung des Tonträgerherstellers – Metall auf Metall. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, 2016. 7. sz., p. 690–697. A határozatot illetően lásd: *Rupprecht Podszun*: Postmoderne Kreativität im Konflikt mit dem Urheberrechtsgesetz und die Annäherung an 'fair use' Besprechung zu BVerfG ZUM 2016, 626 – Sampling. Zeitschrift für Urheber- und Medienrecht, 2016. 7. sz., p. 606–613; *Matthias Leistner*: Die „Metall auf Metall” – Entscheidung des BVerfG. Oder: Warum das Urheberrecht in Karlsruhe in guten Händen ist. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, 2016. 8. sz., p. 772–777.

¹⁸ BGH 1.6.2017 (I ZR 115/16) – Rechtmäßigkeit von Samples: EUGH-Vorlage zur Übertragung kleinster Tonfetzen auf andere Tonträger ohne Zustimmung des berechtigten Tonträgerherstellers – Metall auf Metall III. GRUR International, 2017. 10. sz., p. 888–893. Az előterjesztést illetően lásd: *Bernd Justin Jütte, Henrike Maier*: A human right to sample – will the CJEU dance to the BGH-beat? Journal of Intellectual Property Law & Practice, 2017. 9. sz., p. 784–796.

¹⁹ A hat érdemi kérdés közül az elsőt és az utolsót egyben, a többi külön-külön válaszolta meg az EUB. A kérdéseket lásd: C-476/17. sz. Pelham GmbH és társai kontra Ralf Hütter és Florian Schneider-Esleben, ítélet, ECLI:EU:C:2019:624, 25. pont.

²⁰ Főtanácsnoki indítvány, C-476/17. sz. ügy, 94–95. pont.

Az EUB nagytanácsának 2019. július 29-i ítélete részben azonos álláspontot tükrözött a főtanácsnokéval. Egyrészt megállapítást nyert, hogy az UrhG 24. §-a nem egyeztethető össze az uniós korlátozások és kivételek kizárólagos listájával; vagyis a német jogalkotó köteles hatályon kívül helyezni ezt az előírást.²¹ Az EUB ezen álláspontját azonban érdemes kontextusában nézni. A Pelham-ítélet két másik előzetes döntéssel tudatosan egy időben került közzétételre. A *Funke Medien*-²² és a *Spiegel Online*-üggyel²³ együtt hagyományosan „szerzői jogi trilógiának” nevezett ítéletek a szerzői jogi (belső) és alapjogi (külső) korlátozások uniós elemzését adták – és vetették el.²⁴

Az EUB jóval „konstruktívabb” álláspontra helyezkedett a hangmintázást illetően, és bizonyos feltételek teljesülése esetén elfogadhatónak nyilvánította ezt a művészeti önkifejezési módot. E körülmények egyike szerint a szerzői vagy kapcsolódó jogosult kizárólag annyiban peresíthet valamely felhasználást, amennyiben a forrásmű „azonosítható” a másodlagos műben. Annak kifejtése azonban elmaradt az EUB részéről, hogy a nemzeti bíróságoknak miként kell megvizsgálniuk (és nekik vagy a feleknek bizonyítaniuk) az azonosíthatóság tényét.²⁵ Másrészt az EUB alkalmazhatónak találta az idézés kategóriáját a hangmintázásra, amennyiben a felhasználó „párbeszédet kezdeményez” a forrásművel.²⁶ Ez utóbbi gondolatával az EUB erősen kétséges szillogizmust fektetett le. Az utóbbi két feltétel „összeolvasva” ugyanis annyit tesz, hogy csak akkor fogadható el a sampling jogszerűnek, ha a másodlagos mű úgy lép művészi dialógusba a forrásművel, hogy mindeközben a forrás felismerhetetlen marad. E belső feszültség nehezen tűnik feloldhatónak a hangmintázás realitásai fényében.

Az EUB a fentiekén túl azonban nem vizsgálta a de minimis-elv alkalmazhatóságát, vagyis a kérdés a hangmintázás vonatkozásában eldöntetlen marad. Tény, hogy az azonosíthatóság

²¹ Ítélet, C-476/17. sz. ügy, 56–65. pont.

²² C-469/17. sz. *Funke Medien NRW GmbH* kontra *Bundesrepublik Deutschland*, ítélet, ECLI:EU:C:2019:623.

²³ C-516/17. sz. *Spiegel Online GmbH* kontra *Volker Beck*, Ítélet, ECLI:EU:C:2019:625.

²⁴ A jogesetek hosszabb-rövidebb elemzését a magyar jogirodalomban lásd: *Lábod Péter*: Szerzői jogi „user-szabadságok” a globális tartalommegosztó platformokon. In *Medias Res*, 10. évf. 1. sz., 2021, p. 114; *Grad-Gyenge Anikó*: Szerzői jogi kivételek és korlátozások. In: *Jakab András, Könczöl Miklós, Menyhárd Attila, Sulyok Gábor* (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Szerzői jog és iparjogvédelem rovat, rovatszerkesztő: Grad-Gyenge Anikó, Pogácsás Anett)* (<http://ijoten.hu/szocikk/szerzoijogi-kivetelek-es-korlatozasok>) (2023) [35]–[36].

²⁵ A probléma elemzését lásd részben itt: *Mezei Péter, Békés Gergely*: Eredetiség és azonosíthatóság. In: *Grad-Gyenge, Kabay, Menyhárd*: i. m. (13), p. 23–47.

²⁶ Ítélet, case C-476/17, 71. pont. Ismert olyan álláspont, miszerint a hangmintázás csak annyiban fogadható el zenei idézéseként, ha a felhasználó nem csak a forrásművel (vagy alkotójával), de magával az előadással/előadóval, sőt a hangfelvétellel/hangfelvétel-előállítóval is dialógust kezdeményez. Lásd: *Grzegorz Mania*: Legal Scenarios for Borrowing in Electronic Music. *Santander Art and Culture Law Review*, 2022. 2. sz., p. 294–295.

koncepcióján keresztül vizsgálva érvelhetünk amellett is, hogy a minél kisebb terjedelmű felhasználások csekély eséllyel válnak azonosíthatóvá. A zenei hangmintázások gyakorlatának fényében azonban ez a megállapítás nehezen tartható. A felhasznált hangminták ugyanis hagyományosan a forrásművek legismertebb/legfőbb részéből (például nyitódallam, refrén) kerülnek ki. Az EUB előzetes döntésében foglalt észrevételeket végül a BGH 2020. április 30-ai határozatában alkalmazta a *Metall auf Metall*-ügyre.²⁷

A fentiekben tudatosan került kiemelésre az EUB és a BGH ítéleteinek dátuma. 2019-ben ugyanis elfogadásra került a CDSM-irányelv, amelynek átültetésén a német jogalkotó már gőzerővel dolgozott 2020-ban. Annak köszönhetően pedig, hogy kimondásra került az UrhG 24. § uniós nonkonformitása, másrészt az is világossá vált, hogy a paródia-, karikatúra- és pastiche-kivételeket a tagállamok kötelesek átültetni – legalább a platformgazdaság világára nézve – a nemzeti joganyagba, új kihívás körvonalazódott a *Metall auf Metall*-ügyben.

2.2. A CDSM-irányelv és a kötelező pastiche-kivétel

A fentiekben vázolt jogvitától teljesen független alapokon, a Juncker-bizottság mandátuma alatt kidolgozásra és elfogadásra került az uniós szerzői jogi reformcsomag; ennek részeként pedig a CDSM-irányelv. Az irányelv sok más rendelkezés mellett részletesen rendezni kívánta az online tartalomgyártó szolgáltatók (az angol terminológiának megfelelően: OCSSP-k) oldalairól elérhető (tárolt és megosztott), ám a végfelhasználók által feltöltött tartalmakért fennálló felelősségét. A hagyományosan csak „17. cikk” néven ismert szabály-

²⁷ BGH 30.04.2020 (I ZR 115/16) – Metall auf Metall IV. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, 2020. 8. sz., p. 843–852. A jogvita ezen „utolsó”, EUB és BGH előtti szakaszát illetően lásd legalaposabban: *Frédéric Döhl*: Systemwechsel – Vom Gebot des Verblässens zum Gebot der Interaktion. Kunstspezifische Betrachtung des Bearbeitungsrechts nach den Urteilen von EuGH (C-476/17) und BGH (I ZR 115/16) in Sachen Metall auf Metall. UFITA – Archiv für Medienrecht und Medienwissenschaft, 2020. 1. sz., p. 236–283; *Bernd Justin Jütte, João Pedro Quintais*: The Pelham Chronicles: sampling, copyright and fundamental rights. *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, 2021. 3. sz., p. 213–225; *Lucie Antoine*: Der Monismus des deutschen Urheberrechts und die unionsrechtlichen Verwertungsrechte – ein gordischer Knoten? *Zeitschrift für Geistiges Eigentum / Journal of Intellectual Property Law*, 2023. 4. sz., p. 396–397.

anyag olyan fokozatos/lépcsőzetes előírásokat tartalmaz, amelyek végső célja az online tartalomfogyasztás monetizálása, illetve a jogsértő tartalmak eltávolítása.²⁸

Ennek a szabálycsomagnak a részét képezi néhány, a végfelhasználók véleménynyilvánítási szabadságát biztosító rendelkezés is. Ezek közül a jelen tanulmány szempontjából kiemelkedő jelentőséggel a 17. cikk (7) bekezdés 2. mondata bír, amely kötelezővé tette az idézés, kritika, ismertetés, karikatúra, paródia és utánzat (pastiche) nemzeti átültetését – amennyiben erre eddig nem került sor – és azok kötelező alkalmazását az OCSSP-k szolgáltatásaival összefüggésben.

²⁸ A nemzetközi jogirodalomból lásd például: *Felix Daum*: Verantwortlichkeit von Online-Portalen nach Art 17 DSM-RL (Teil I). *Medien und Recht*, 2019. 5. sz., p. 229–234; *Felix Daum*: Verantwortlichkeit von Online-Portalen nach Art 17 DSM-RL (Teil II). *Medien und Recht*, 2019. 6. sz., p. 283–291; *Timm Pravemann*: Art. 17 der Richtlinie zum Urheberrecht im digitalen Binnenmarkt – Eine Analyse der neuen europäischen Haftungsregelung für Diensteanbieter für das Teilen von Online-Inhalten. *Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht*, 2019. 8. sz., p. 783–788; *Martin Senfleben*: Bermuda Triangle – Licensing, Filtering and Privileging User-Generated Content Under the New Directive on Copyright in the Digital Single Market. *European Intellectual Property Review*, 2019. 8. sz., p. 480–490; *European Copyright Society*: Comment of the European Copyright Society on Selected Aspects of Implementing Article 17 of the Directive on Copyright in the Digital Single Market Into National Law. *JIPITEC – Journal of Intellectual Property, Information Technology and E-Commerce Law*, 2020. 2. sz., p. 115–131; *Axel Metzger, Martin Senfleben*: Understanding Article 17 of the EU Directive on Copyright in the Digital Single Market – Central Features of the New Regulatory Approach to Online Content-Sharing Platforms. *Journal of Copyright Society U.S.A.*, 2020, p. 279–312; *Benjamin Raue, Martin Steinebach*: Uploadfilter – Funktionsweisen, Einsatzmöglichkeiten und Parametrisierung. *Zeitschrift für Urheber- und Medienrecht*, 2020. 5. sz., p. 355–364; *Gerhard Wagner*: Haftung von Plattformen für Rechtsverletzungen (Teil 2). *Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht*, 2020 5. sz., p. 447–457; *Jan Bernd Nordemann, Julian Waiblinger*: Art. 17 DSM-RL – Spannungsverhältnis zum bisherigen Recht? Zur systematischen Einordnung von Art. 17 DSM-RL. *Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht*, 2020. 6. sz., p. 569–576; *ALAI*: Second Opinion on certain aspects of the implementation of Article 17 of Directive (EU) 2019/790 of 17 April 2019 on copyright and related rights in the digital single market, 2020. szeptember 18. (https://www.alai.org/en/assets/files/resolutions/200918-second-opinion-article-17-dsm_draft_en.pdf); *Sebastian F. Schwemer*: Article 17 at the intersection of EU Copyright Law and Platform Regulation. *Nordisk Immateriellt Rättsskydd*, 2020. 3. sz., p. 409–431; *Martin Senfleben, Christina Angelopoulos*: The Odyssey of the Prohibition on General Monitoring Obligations on the Way to the Digital Services Act: Between Article 15 of the E-Commerce Directive and Article 17 of the Directive on Copyright in the Digital Single Market, 2020, p. 1–34. (https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3717022); *Martin Husovec, João Pedro Quintais*: How to License Article 17? Exploring the Implementation Options for the New EU Rules on Content-Sharing Platforms under the Copyright in the Digital Single Market Directive. *GRUR International*, 2021. 4. sz., p. 325–348; *Zoi Krokida*: Supervising The Gatekeepers? An Alternative EU Framework for the Liability Of Internet Intermediaries' for Copyright Infringement. *Intellectual Property Quarterly*, 2022. 2. sz., p. 62–79. A magyar jogirodalomból lásd: *Lábody*: i. m. (24), p. 102–127; *Lábody Péter*: Algoritmikus szűrőmechanizmusok a szerzői jogok védelmében. In: *Török Bernát, Zódi Zsolt* (szerk.): *A mesterséges intelligencia szabályozási kihívásai*. Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2021, p. 279–303; *Harkai István, Mezei Péter*: Szerzői jogi flexibilitások végfelhasználó szerződésenként. *FORUM: Acta Juridica et Politica*, 2021. 3. sz., p. 137–145; *Harkai István, Mezei Péter*: Végfelhasználói flexibilitások és platformfelelősség a CDMSM-irányelv fényében. In: *Török Bernát, Zódi Zsolt* (szerk.): *Az internetes platformok kora*. Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2022, p. 109–127; *Mezei Péter, Lábody Péter*: Több jogdíj, kevesebb vélemény? – Irányváltás az online tartalomgyártó-szolgáltatók szerzői jogi felelősségében. *Fundamentum*, 2022. 3. sz., p. 17–26.

A 17. cikk (7) bekezdés nemzeti átültetési tapasztalatai rendkívül vegyesek. Egy kifejezetten erre fókuszáló nemzetközi összehasonlító kutatás részeként megállapítást nyert, hogy az uniós tagállamok a kapcsolódó előírást többnyire „defenzív” jelleggel, jobbra szó szerint ültették át.²⁹ Ugyanakkor speciális megoldások is ismertek. A magyar jogalkotó például általános jelleggel ültette át a „paródia-kivételt”, vagyis az OCSSP-k szolgáltatásain felül bármely, akár offline jogi környezetre kiterjedően is.³⁰

Részben hasonlóképp járt el a német jogalkotó is. Németországban az UrhG 24. §-ának egyidejű hatályon kívül helyezésével módosításra került az átdolgozásokra vonatkozó 23. §,³¹ és ezzel párhuzamosan beiktatásra került az új, általános hatókörű (offline és online környezetben egyaránt alkalmazandó) szabad felhasználási esetkör az 51a. §-ban. A két jogszabályhely közötti érdemi különbség a forrás- és másodlagos mű közötti kapcsolatban rejlik: amennyiben a másodlagos mű kellő távolságot tart a forrásműtől, úgy potenciálisan a 23. § alapján ítéltető meg (vagyis „nem engedélyköteles átdolgozást” jelent). E rendelkezés tehát a vagyoni jog „belső korlátozását” adja. Amennyiben ez a távolságtartás nem figyelhető meg, akkor a felhasználás csak akkor nem engedélyköteles, ha beilleszthető valamely szabad felhasználási eset keretei közé. Ilyen lehet az UrhG 51. § szerinti idézés vagy az 51a. § szerinti paródia, karikatúra vagy pastiche.³² A német jogalkotói indokolás szerint a pastiche

²⁹ João Pedro Quintais, Péter Mezei, István Harkai, João Vieira Magalhães, Christian Katzenbach, Sebastian Felix Schwemer, Thomas Riis: Copyright Content Moderation in the EU: An Interdisciplinary Mapping Analysis. P. 181–184. (<https://ssrn.com/abstract=4210278>).

³⁰ Sztj. 34/A. § (1) bekezdés b) pont.

³¹ Az UrhG új 23. §-a alapján nem tekinthető átdolgozásnak vagy átalakításnak („Bearbeitung und Umgestaltung”) az olyan felhasználás, ahol a másodlagos mű kellő távolságot tart az eredeti műtől (ideértve a zenei melódiákat is). Az ún. „Verblassensformel” alkalmazását illetően lásd: Ansgar Ohly: Urheberrecht im digitalen Binnenmarkt – Die Urheberrechtsnovelle 2021 im Überblick. Zeitschrift für Urheber- und Medienrecht, 2021. 10. sz., p. 746–747.

³² Az eredeti és az új német jogszabályi rendelkezések szisztematikusan elemzését lásd: Malte Stieper: Die Umsetzung von Art. 17 VII DSM-RL in deutsches Recht (Teil 1). Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, 2020. 7. sz., p. 699–708; Anne Lauber-Rönsberg: Reform des Bearbeitungsrechts und neue Schrankenregelung für Parodien, Karikaturen und Pastiche, Zeitschrift für Urheber- und Medienrecht, 2020. 10. sz., p. 733–740; Frédéric Döhl: Das neue Bearbeitungsrechtsregime, kunstspezifisch betrachtet. Zeitschrift für Urheber- und Medienrecht, 2020. 10. sz., p. 740–750; Frédéric Döhl: Pastiche zwischen Generalklausel und Auffangtatbestand – Zur neuen Pastiche-schranke im Referentenentwurf des BMJV v. 13.10.2020 für ein Gesetz zur Anpassung des Urheberrechts an die Erfordernisse des digitalen Binnenmarktes. Zeitschrift für Geistiges Eigentum / Journal of Intellectual Property Law, 2020. 4. sz., p. 380–442; Ohly: i. m. (31), p. 747; Haimo Schack: Schutzgegenstand, „Ausnahmen oder Beschränkungen” des Urheberrechts. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, 2021. 7. sz., p. 905–907; Benjamin Rau: Der schleichende Tod des Bearbeitungsrecht – Vervielfältigung, Bearbeitung, Pastiche und freie Benutzung im neuen Urheberrecht. Archiv für Presserecht, 2022. 1. sz., p. 1–10; Christian Stütze, Susan Bischoff: Pastiche – „Sleeping Beauty” oder zukunftsstauglicher Safe Harbor für künstlerische Werkübernahmen? Zeitschrift für Urheber- und Medienrecht, 2022. 10. sz., p. 688–690; Malte Stieper: Es ist nicht alles Kunst, was glänzt – Versuch einer Eingrenzung des Pastichebegriffs in § 51a UrhG. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, 2023. 23. sz., p. 1660–1661; Moritz Finke: Urheberrechtliche Zulässigkeit der Nutzung des Outputs einer Künstlichen Intelligenz. Zeitschrift für Geistiges Eigentum / Journal of Intellectual Property Law, 2023. 4. sz., p. 429–433 és 436–442.

felöllelheti a remixeket, a mémeket, a gifanimációkat, a mash-upokat, a fan art és fan fiction tartalmakat vagy a samplinget.³³

2.3. Pastiche a német jogban

Nagyon rövid időnek kellett eltelnie ahhoz, hogy az UrhG legújabb rendelkezései a fókuszba kerüljenek. Eltekintve két másik, a témakört csak részben érintő ítélettől,³⁴ két olyan jogvita bemutatása tűnik indokoltnak, amelyek meghatározó jelentőséggel bírnak a pastiche német és – azon túl immár – uniós szerzői jogi jövője szempontjából.

Időben elsőként a berlini tartományi bíróság hozott döntést a *The Unknownable* névre hallgató ügyben, előbb 2019-ben, gyorsított eljárás keretében,³⁵ majd 2021 végén teljes tárgyalást követően.

A jogvita tárgyát egy angol konceptuális művész *Scorched Earth* (Felperzselt föld) című, giccsbe hajló, lávafolyamokat, felcsapó gőzfelhőket és egy ezek fölé magasodó, azokkal dacoló fát ábrázoló alkotásának az átalakító felhasználása képezte. A másodlagos mű gyakorlatilag az eredeti alkotás egészét felhasználta, azonban mindezt oly módon, hogy azt háttérképként alkalmazta, az előtérbe pedig egy fakorlátos teraszt, a korlátra támaszkodó, időszedő, a tájat görnyedten figyelő meztelen alakot, továbbá a kép jobb alsó sarkába egy felnagyított madarat, bal alsó felébe (az akt lábaihoz) egy fonott széket, bal felső sarkába pedig egy gótikus templomot helyezett. Ily módon a terasz fakorlátja és egy fa tartóoszlop alkalmazása révén az alkotó a képet két, illetve négy nagy részre osztotta. A bal oldal – ahol a templom és az idős hölgy aktja látható – a „múlt”, a jobb felső sarokba kerülő, az eredeti képről hozott virágzó cseresznyefa, illetve a jobb alsó részen látható színes madár inkább a pozitív üzenetet tükröző „jövő”.

A gyorsított eljárás és a rendes tárgyalás során egyaránt megállapítást nyert az antitematikus kollázs jogszerűsége. Az eljáró tanácsok a két mű közötti világos kapcsolódás ellenére elfogadták az alperesnek a forrásműtől való eltávolodásra (elhalványodásra) alapított, a módosított üzenetben rejlő sajátosságokkal kapcsolatos védekezését. A 2021-es ítélet mind-

³³ „Zitierende, imitierende und anlehrende Kulturtechniken sind ein prägendes Element der Intertextualität und des zeitgemäßen kulturellen Schaffens und der Kommunikation im 'Social Web'. Hierbei ist insbesondere an Praktiken wie Remix, Meme, GIF, Mashup, Fan Art, Fan Fiction oder Sampling zu denken”. Lásd: Gesetzesbegründung BT-Drs. 19/27426, p. 91 (<https://dserver.bundestag.de/btd/19/274/1927426.pdf>).

³⁴ Ezen ítéletek vonatkozásában lásd *Nils Peters*: Das Pastiche – erste Gehschritte zur neuen Freiheit? Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, 2022. 20. sz., p. 1487–1488.

³⁵ LG Berlin 23.04.2019 (15 O 102/19) – Urheberrechtliche Zulässigkeit eines Bildzitates in einem Gemälde, Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht Rechtsprechungssammlung, 2019, 59879. A döntést másodfokon helybenhagyták. Lásd: Kammergericht 30.10.2019 (24 U 66/19) – Grenzen des (Bild)Zitatrechts und der Parodieschranke. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht Rechtsprechungssammlung, 2019, 59878.

ezt kiegészítette azzal, hogy az ilyen típusú tevékenység beilleszthető a frissen beiktatott pastiche-kivétel keretei közé.³⁶

A másik német jogvita, amelyben a pastiche fogalma kulcsszerephez jutott, a *Metall auf Metall*-ügy volt. Az EUB korábbi döntése nyomán az alapul fekvő jogvitában a hangfelvétel-előállítóknak kedvező(bb) ítéletet hozott a BGH. A CDSM-irányelv átültetése után azonban az a kérdés merült fel, hogy alkalmazható-e a pastiche-kivétel – mint arra a német jogalkotó is próbált utalni – a hangmintázás gyakorlatára. Az e kérdést megvizsgáló OLG Hamburg 2022-ben pozitív választ adott.³⁷ Az eljáró tanács egyrészt úgy találta, hogy a pastiche nem csupán a stílus utánzását teszi lehetővé, hanem a jogvédett művek felismerhető „átvétele” is, amely a művészeti szabadság alapjogán nyugszik.³⁸ Másrészt a pastiche-ként való minősítésnek nem feltétele, hogy a másodlagos kifejezés egyéni, eredeti művet eredményezzen.³⁹ Harmadrészt a felhasználás jogszerűsége nem függ a felhasználó konkrét céljától – pontosabban nem feltétel e cél világos kifejezésre juttatása; sokkal inkább releváns, hogy a pastiche jelleg felismerhető legyen mindazok számára, akik az eredeti alkotást ismerték, és az utánzás tényét képesek megérteni.⁴⁰ Negyedrészt a pastiche jogszerűségét nem zárja ki, hogy a felhasználásra az eredetitől teljesen eltérő stílus keretei között került sor.⁴¹ Mindezekon felül az OLG Hamburg úgy látta, hogy a háromlépcsős teszt feltételei is teljesültek a konkrét felhasználás keretében: így az egy minőségi és mennyiségi értelemben is csekély, szűk tevékenységet takar, amely nem befolyásolta az eredeti hangfelvétel rendes felhasználását, és – többek között a két érintett hangfelvétel elkészítése között eltelt húsz évre is tekintettel – nem sérültek a jogosultak egyéb jogos érdekei sem.⁴²

Az OLG Hamburg döntésével szemben a jogosultak fellebbezést nyújtottak be, így az akta ismét a BGH asztalán landolt. A BGH azonban ítélet – és a pastiche fogalmának német jog szerinti meghatározása – helyett a 2023. szeptember 14-ei határozatában előzetes döntéshozatali kérelmet terjesztett az EUB elé azt tisztázandó, hogy az érintett hangmintázás beilleszthető-e a pastiche európai szerzői jogi keretei közé.

³⁶ A 2021-es ítélet elemzését lásd: *Peters*: i. m. (34), p. 1484–1485; *Susan Bischoff*: The dawn of pastiche: First decision on new German copyright exception. Kluwer Copyright Blog, 2023. június 7. (<https://copyrightblog.kluweriplaw.com/2023/06/07/the-dawn-of-pastiche-first-decision-on-new-german-copyright-exception/>); *Susanne Holotiuik*: Veröffentlichungsaspekte der Karikatur-, Parodie- und Pastiche-Schranke. Zeitschrift für Urheber- und Medienrecht, 2023. 4. sz., p. 256–257.

³⁷ A bírósági döntés nem csak amiatt lehet érdekes az olvasó számára. Az OLG Hamburg ugyanis azt is megállapította – mondhatnánk némiképp megkésve –, hogy a Moses Pelham által felhasznált hangminta nem tekinthető a *Metall auf Metall*-felvétel „melódiájának”. Vö.: *Metall auf Metall III*, 58. pont, p. 1218. Ez a megállapítás azért rendkívül érdekes, mert az eljárás korábbi szakaszában a BGH határozottan erre az álláspontra helyezkedett, még ha sokak számára – köztük a jelen tanulmány szerzőjének is – átlagos szemlélőként ez az álláspont nehezen tűnt elfogadhatónak.

³⁸ *Metall auf Metall III*, 70–71. pont, p. 1220.

³⁹ *Metall auf Metall III*, 72. pont, p. 1220–1221.

⁴⁰ *Metall auf Metall III*, 74. pont, p. 1221.

⁴¹ *Metall auf Metall III*, 76. pont, p. 1221.

⁴² *Metall auf Metall III*, 77–83. pont, p. 1222–1223. Az ítélet elemzését lásd: *Peters*: i. m. (34), p. 1485–1487.

Némileg árnyaltabban a BGH – reflektálva az OLG Hamburg ítéletének pozitív álláspontjára – egyrészt köntőrfalazás nélkül rákérdezett, hogy a pastiche olyan átfogó („*Auffangtatbestand*”, vagy az angol terminológia szerint „*catch-all*”) kivételnek tekinthető-e, amibe az eredeti művek vagy kapcsolódó teljesítmények bármely művészeti célú felhasználása beilleszthető, ideértve a hangmintázást; illetve hogy e tekintetben elvárható-e a pastiche kereteit korlátozó olyan feltételek előírása, mint a humor, a stílusutánzás vagy a tiszteletadás.⁴³ A BGH második kérdésével annak megfontolását kérte az EUB-tól, hogy az Infosoc-irányelv 5. cikk (3) bekezdés (k) pontjában olvasható „pastiche céljából” kifejezés feltételezi-e azt, hogy a felhasználó szándékának ki kell terjednie a pastiche megalkotására, vagy elegendő az, hogy a pastiche jelleg felismerhető azon személy számára, aki érzékeli a hivatkozott forrásművet, és képes a pastiche-üzenet intellektuális érzékelésére.⁴⁴ Más szóval a művész szerinti „kifejezés” vagy a közönségre gyakorolt „benyomás” határozza meg a jogvita eldöntését.⁴⁵ Ez utóbbi gondolat a BGH saját, a *Deckmyn*-ügyet követően a paródia német jog szerinti megítélése tárgyában hozott legfontosabb döntéséből⁴⁶ ered. A kérdés így módon történő feltétele végső soron egyrészt ezen elképzelés uniós szintű elfogadhatóságának, másrészt e paródia tárgyában megfogalmazott kitételnek a pastiche esetkörüre való alkalmazhatóságának megítélésére irányul.⁴⁷

3. GONDOLATOK A PASTICHE (UNIÓS SZERZŐI JOGI) FOGALMÁRÓL

Annak köszönhetően, hogy a BGH az EUB-re bízta annak meghatározását, hogy mi(k) képezi(k) a pastiche fogalmának részét, illetve annak átgondolását, hogy a hangmintázás beilleszthető-e a pastiche fogalmi keretei közé, gyakorlatilag biztosra vehető, hogy az EUB

⁴³ Metall auf Metall V, 23–40. pont, p. 1533–1535. Az első kérdés terminológiai bizonytalanságaira Viktoria Kraetzig hívta fel a figyelmet. Hangsúlyozta ugyanis, hogy miközben a BGH a „Schranken” kifejezést használta a kérdésfeltevés során, addig az Infosoc-irányelv hivatalos német fordítása az „Ausnahmen” és a „Beschränkungen” szót alkalmazza a kivételekre és korlátozásokra. Másrészt Kraetzig szerint a német jogban sajátos tartalommal bír a „Auffangtatbeständen” kifejezés az EUB hivatalos nyelvén, a franciában, nem bír különös jelentéssel. Vö.: Viktoria Kraetzig: Pastiche als Fair Use? Zeitschrift für Urheber- und Medienrecht, 2024. 1. sz., p. 3.

⁴⁴ Metall auf Metall V, 41–42. pont, p. 1535.

⁴⁵ Metall auf Metall V (Anmerkung von Ansgar Ohly), p. 1537; Kraetzig: i. m. (43), p. 3.

⁴⁶ BGH 28.07.2016 (I ZR 9/15) – Unionsrechtlicher Begriff der Parodie im Rahmen der reinen Bildbearbeitung – auf fett getrimmt. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, 2016. 1. sz., 33. pont, p. 1160–1161. Az ítéletet illetően lásd: Jan Bernd Nordemann, Viktoria Kraetzig: The German Bundesgerichtshof changes its concept of parody following CJEU Deckmyn v. Vrijheidsfonds/Vandersteen. Kluwer Copyright Blog, 2016. november 3. (<https://copyrightblog.kluweriplaw.com/2016/11/03/the-german-bundesgerichtshof-changes-its-concept-of-parody-following-cjeu-deckmyn-v-vrijheidsfonds-vandersteen/>).

⁴⁷ Az előterjesztést illetően lásd: Mirko Brüß: BREAKING: BGH asks CJEU for clarification of ‘pastiche’. IPKat, 2023. szeptember 14. (<https://ipkitten.blogspot.com/2023/09/guest-post-breaking-bgh-asks-cjeu-for.html>); Eleonora Rosati: Pelham II: ‘Parody’ as an all-encompassing term for ‘pastiche’ and ‘caricature’ too? IPKat, 2023. szeptember 14. (<https://ipkitten.blogspot.com/2023/09/pelham-ii-parody-as-all-encompassing.html>); Stieper: i. m. (32, 2023), p. 1664–1665.

az uniós szerzői jog új, önálló fogalmát fogja meghatározni. Az EU-jog önálló fogalmainak a vizsgálatok az EUB „állandó ítélkezési gyakorlata értelmében e kifejezés jelentésének és tartalmának meghatározása érdekében az általános nyelvhasználatban elfogadott szokásos jelentését kell alapul venni, figyelembe véve azon szövegkörnyezetet, amelyben e kifejezést használják, és azon szabályozás célkitűzéseit, amelyek e kifejezés részét képezi”.⁴⁸ A jelen fejezet célja ezért az, hogy megvizsgálja a hivatkozott körülményeket, és hogy összefoglalja ezek várható megítélését a *Pelham II*-ügyben.

3.1. A pastiche előtörténete

A pastiche fogalmának megértését segítheti a fogalom művészettörténeti jelentésének megismerése. E téren számos nagyhatású munka született napjainkig általában véve⁴⁹ és a szerzői jog világában.⁵⁰ E források áttanulmányozása révén arra a némileg kellemetlen megállapításra juthatunk azonban, hogy nincs egységes művészettörténeti magdefiníciója a pastiche-nak. Következésképp nagyban függ e fogalom meghatározása és értelmezése az ezt elvégző konkrét országtól.

Mindez természetesen nem azt jelenti, hogy ne lenne a pastiche fogalma némiképp szükíthető. E tekintetben kiemelkedő jelentőségű Eberhard Ortland 2022-es tanulmánya, amelyből többek között a pastiche etimológiai fejlődése ismerhető meg részletesen. Eszerint e kifejezés francia és olasz földön jelent meg, és tett szert legalább nyolc,⁵¹ részben átfedést mutató jelentéstartalomra az idők folyamán.

Legkorábban a 16. században használták a pastiche-t a művészi igényességű anyagok (műkövek) előállítására [1]; valamint régi/antik építőelemek rekombinatív, díszítési célú felhasználására [2].⁵² A korai 17. században jelent meg a képzőművészeti utánzás jelen-

⁴⁸ C-201/13. sz. Johan Deckmyn és Vrijheidsfonds VZW kontra Helena Vandersteen és társai, ítélet, ECLI:EU:C:2014:2132, 19. pont. Az ítélet vonatkozásában lásd: *Sabine Jacques*: Are national courts required to have an (exceptional) European sense of humour? *European Intellectual Property Review*, 2015. 3. sz., p. 134–137; *Julien Cabay, Maxime Lambrecht*: Remix prohibited: how rigid EU copyright laws inhibit creativity. *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, 2015. 5. sz., p. 370–371; *Emily Hudson*: The pastiche exception in copyright law: a case of mashed-up drafting? *Intellectual Property Quarterly*, 2017. 4. sz., p. 354–361; *Ujhelyi Dávid*: A politikai paródia célját szolgáló felhasználások szerzői jogi megítélése. In *Medias Res*, 2022. 1. sz., p. 51–54; *Tatiana Eleni Synodinou*: Parody as a form of freedom of expression in European Copyright Law: evolutions and perspectives. *RIDA – Revue Internationale du Droit D’Auteur*, 2022. 4. sz., p. 3–27.

⁴⁹ Lásd különösen: *Ingeborg Hoesterey*: *Pastiche: Cultural Memory in Art, Film, Literature*. Indiana University Press, Bloomington – Indianapolis, 2001; *Richard Dyer*: *Pastiche*. Routledge, London – New York, 2006.

⁵⁰ Például *Hudson*: i. m. (48), p. 348–351; *Florian Pötzlberger*: *Pastiche 2.0: Remixing im Lichte des Unionrechts – Zu § 24 UrhG und Art. 5 III Buchst. Infosoc-RL im Kontext der „Metall auf Metall“-Rechtsprechung. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht*, 2018. 7. sz., p. 677–678; *Stütze, Bischoff*: i. m. (32), p. 690–691.

⁵¹ *Dyer* tizenkét eltérő jelentéstartalomról beszél. Lásd: *Dyer*: i. m. (49), p. 7–9.

⁵² *Eberhard Ortland*: *Pastiche im europäischen Sprachgebrauch und im Urheberrecht*. *Zeitschrift für Geistiges Eigentum / Journal of Intellectual Property Law*, 2022. 1. sz., p. 17.

téstartalom, amely többnyire a festmények karakterisztikus motívumainak és stíluselemeinek gunyoros/pejoratív utánképzését (alkalmasint hamisítását, plagizálását) takarta [3].⁵³ A 18. században vált észlelhetővé a kevert/vegyes kompozíció („mélange” és „composition mêlée”) jelentéstartalom, amely eredetileg a festmények, utóbb már a zenei, szöveges és építészeti alkotásokra is kiterjedt [4].⁵⁴ Ugyancsak a 18. századra tehető a pastiche zenei/színházi használatának („pasticcio opera”) aranykora, amely az ismert kompozíciók „másodkézből” történő, rekombinatív felhasználását takarta [5].⁵⁵ A kései 18. században jelent meg az irodalmi stílusutánzás jelentésdimenziója, amely egészen a 20. századig részét képezte a „stílusgyakorlásnak” és az iskolai oktatásnak [6].⁵⁶ Végül a 19. században bontakozott ki két további jelentéstartalom: egyrészt a szatirikus-kritikus, kikarikírozó-eltúlzó jellegű, összességében a paródiához és a karikatúrához közelítő pastiche [7]; valamint a letűnt korok alkotásainak anakronisztikus utánképzése [8].⁵⁷

A fenti nyolc francia és olasz⁵⁸ jelentéstartalom *egy dolgot világossá tesz: semmi sem világos a pastiche fogalmát illetően*. Így különösen

- a pastiche számos jelentéstartalma a forrásmű utánzására épül, ám gyakori a kreatív, új mű alkotását feltételező magatartás is;
- egyes esetekben a forrásmű hírnevének plagizáló meglovgolásáról, más esetekben művészi tiszteletadás kifejezéséről beszélhetünk;
- alkalmasint elvárt a humoros, kritikus, szatirikus stb. kifejezés megjelenítése, máskor ez nem alkotóeleme a fogalomnak;
- a konkrét felhasználási formák területileg is jelentős eltéréseket mutatnak (így jobban a stílusutánzásról és a humoros felhasználásokról szól a pastiche francia, skandináv vagy kelet-európai fogalma; míg inkább a tiszteletadásra és a kreatív alkotófolyamatokra fókuszál az olasz, spanyol vagy angol nézőpont);
- egyes esetekben a pastiche „tisztá”, vagyis csak utánozza a forrást, más esetekben „hibrid”, vagyis beépíti a forrásmű több-kevesebb részét az önálló másodlagos műbe a hatás eredményes kiváltása céljából;
- számos pastiche inkább „visszafelé révedő” (utánzó), más esetekben „előre tekintő” (alkotó) munkákat takar;
- végül egyes felhasználási módok napjainkban is jellemzőek, mások végérvényesen kikoptak a gyakorlatból.⁵⁹

⁵³ Uo.

⁵⁴ Uo., p. 18.

⁵⁵ Uo., p. 18–19.

⁵⁶ Uo., p. 19.

⁵⁷ Uo., p. 18–19.

⁵⁸ Ortland további tartalmak oldalakat szánt arra, hogy az Európai Unió valamennyi hivatalos nyelvén áttekintse a pastiche kifejezés jelentését, amennyiben illet az adott nyelv konkrétan ismer. Vö.: uo., p. 21–29. Ezen elemzés ismertetésétől a továbbiakban eltekintünk.

⁵⁹ Uo., p. 20–21. és 29–35.

A pastiche magyar kultúrtörténeti jelenlétéről számos forrás áll rendelkezésünkre, ám ezek a 20. századi szépirodalomra korlátozódnak.⁶⁰ Ezek az elemzések hagyományosan egyes alkotók (így például Krúdy Gyula⁶¹) stílusának és világmépenek többnyire humoros, alkalmasint tiszteletadási célú utánzását értik a pastiche alatt. Abban eltérnek a terület kutatói, hogy a pastiche a paródia alesetének tekinthető-e. Kemény Gábor említi, hogy egyes enciklopédiai források „a paródián belül megkülönböztetik a pastiche (stílusutánzás) műfaját is”; ugyanakkor hitelt érdemlően igazolja, hogy egyes felhasználásoktól „távol áll minden parodizáló szándék, inkább hommage jellegű”.⁶²

Kiváló példaként szolgál minderre a magyar irodalomtörténet legnagyobb hatású pastiche-aként számon tartott *Szindbád hazamegy* Márai Sándor tollából. Csupán egy példát hozva Máraitól: „Írt, mert író volt, és néha egy fajta hangot hallott, amely olyan volt, mint mikor egy üres szobában megszólal egy magános mélyhegedű, melyet a sarokban felejtett valaki. Ezt a hangot, visszatérő szólamokkal, egész életében hallotta Szindbád. Ezért írt; s csak olyankor írt, mikor hallotta ezt a hangot. Néha utcán hallotta, a zajos Körúton, hajnal felé, amint borosan ment a rikító kirakatok, a szegény és homályos pesti égbolt csillagképei alatt. Néha kocsmákban is hallotta, éjfél után, mikor a söntésben hideg már a füst, mint a csalódott lélekben az indulatok, s a bolthajtásos termekben úgy szállong a pörköltök és a csapolt ser keserű szaga, mintha nem is lenne orvosság a macskajajra, mely az élet dorbézolását követi”.⁶³ Ez a szövegrészlet egy szó Krúdyt sem tartalmaz, mégis egészében krúdys. Ahogy Karinthy Frigyes maga is leszögezte *Így írtok ti* című kötetének második kiadásában: könyve „[n]em egy bizonyos művel foglalkozik, hanem egy bizonyos íróval, azzal, ami az íróban egyéni és döntő: a modorával, illetve modorosságával”.⁶⁴ Ezzel pedig

⁶⁰ Vö.: *Angyalosi Gergely*: A pastiche mint interpretáció – Márai Sándor: *Szindbád hazamegy*. Hungarológiai Közlemények, 1986. 4. sz., p. 339–346; *Szigeti Lajos Sándor*: Pastiche és palimpszeszt – Szindbád itthonossága. Új Horizont, 2003. 5. sz., p. 105–116; *Pethő József*: Stílusimitáció és stílusköziség – A Krúdy-stílus imitációjáról. In: *Karádi Zsolt, T. Károlyi Margit, Pethő József*: Arc a papír tükrében. Írások Jánosi Zoltán tiszteletére. Nyíregyházi Főiskola, Nyíregyháza, 2014, p. 307–317; *Kemény Gábor*: Krúdy kettős tükrében: pastiche és paródia. Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle, 2018. 4. sz., p. 35–42.

⁶¹ „[E]z a két vonás a legkarakterisztikusabb összetevője Krúdy prózastílusának: a nyelvi képek meghatározó szerep[e] és a halmozás gyakoriság[a]”. Lásd: *Pethő*: i. m. (60), p. 313. Illetve: „[a] stílusimitáció Krúdynak két alapvető sajátosságán, a nyelvi képekben való gazdagságon és a többszörösen összetett mondatok hömpölygésén alapul”. Lásd: *Kemény*: i. m. (60), p. 36.

⁶² Mindkét idézetet lásd: *Kemény*: i. m. (60), p. 36. Ugyancsak a humor megléte és hiánya mentén határozza el a paródiát és a pastiche-t Kling Ádám Márton. Lásd: *Ádám Márton Kling*: Parody or Pastiche? (De) Constructing Shakespeare in Ian Doescher’s „Much Ado About Deadpool”. In: *Bánházi Judit Anna et al.* (szerk.): *Encounters of the Popular King: Traditions and Mythologies / Populáris típusú találkozások: hagyományok és mitológiák*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2021, p. 56.

⁶³ *Márai Sándor*: *Szindbád hazamegy*. Révai Kiadó, Budapest, 1940, p. 101.

⁶⁴ *Karinthy Frigyes*: *Így írtok ti*. Magvető Kiadó, Budapest, 1999, p. 5. Sok más mellett Karinthy Frigyes legidősebb fiát, Gábert is magával ragadhatta ez az alkotási forma, mert alig 14 évesen már Kassák Lajos stílusát utánozva írt röviden a Színházi Élet karácsonyi számában. Lásd: „Írta: Kassák Lajos, Közreadja: Karinthy Gábor”: A kösziklafaűek párbaja. Színházi Élet, XVIII. évfolyam, 52. sz., 1928. december 23–29., p. 113. (A forrás elérhető a https://adt.arcanum.com/hu/view/SzinhaziElet_1928_52/?pg=0&layout=s linkről.)

olyan „stílusközi” alkotás jön létre, amely „a saját aktuális stílus és a beépített más stílus(ok) szövegbeli összjátékának eredménye”.⁶⁵ Végső soron az „irodalmi pastiche” legritkább esetben támaszkodik a forrásmű konkrét kifejezéseire, mégis abból építkezik, és arra reflektál. Hogy mindezt alkalmasint humorral fűszerezi, nem zárható ki. Márai kötete azonban tiszteletadás is egyben. Ahogy Angyalosi Gergely fogalmazott: „[a]lighanem kizárhatjuk hát azt a lehetőséget, hogy azért folyamodott volna a *pastiche* műfajához, mert saját személyiségét mintegy el akarta volna rejteni egy idegen írói világ kulisszái mögött, és így rejtőzködve, saját írói énjét többé-kevésbé feloldva akart volna megfogalmazni valamilyen bonyolult, nehezen megfejthető üzenetet. Mi vonzotta tehát Krúdyhoz, helyesebben mit látott az íróban? Már a mottó is sokat elárul: Márai azoknak ajánlja könyvét, akik ismerték és szerették Krúdyt és ’gyászolják a világot’, mely utánahalt”.⁶⁶

Összefoglalóan elmondható, hogy a fenti etimológiai és művészettörténeti eltérések világos indokát adják annak, miért is lehet (lesz) olyan nehéz jogilag is meghatározni a *pastiche* fogalmát az uniós szerzői jogban. Ahogy azt is világosan indokolják, hogy a *Metall auf Metall*-ügyben a BGH miért átfogó rendelkezésként viszonyul a *pastiche* fogalmához.

3.2. Az Infosoc- és a CDSM-irányelv hézagos jellege

Mindezen előzmények tükrében semmi meglepő nincs abban, hogy a *pastiche* fogalmát az uniós szerzői jog nem határozza meg. A *pastiche*-t az Infosoc-irányelv eredeti – az olasz kormány által előkészített – javaslat nem tartalmazta.⁶⁷ A végső dokumentumba csak az Európai Unió Tanácsának soros francia elnöksége idején, a francia *pastiche* fogalom logikájára került be.⁶⁸

Ugyanakkor mind a *pastiche*-t általános hatókörrel, ám fakultatív jelleggel átültethetővé tevő Infosoc-irányelv, mind a *pastiche*-anyagok OCSSP-k felületeire történő feltöltése tekintetében kötelező harmonizációt előíró CDSM-irányelv hallgat e kifejezés pontos jelentését és tartalmi kellékeit illetően.

Ennek megfelelően nem kaptunk világos fogódzót arra nézve, hogy a *pastiche* a paródia- és karikatúrakivétellel azonos feltételek szerint értelmezendő, vagyis elvárt-e a humor/gúny

⁶⁵ *Pethő*: i. m. (60), p. 311.

⁶⁶ *Angyalosi*: i. m. (60), p. 342. Ahogy egy korábbi elemzés állította: „[a] lényeg mégsem a mélyen átélt stílusutánzat, hanem az, hogy a hős halála régi szokások, hagyományok, életmódok végérvényes letűnését is jelenti, vagyis Szindbád utolsó napjának elképzelt története voltaképp erősen megszenvedett látomás a Trianon előtti és rendkívül nagy különbségeket magába foglaló történelmi ország elsüllyedéséről, mely szükségzavúsága révén megindítóbb, mint bármely történelemkönyv vagy röpirat”. Lásd: *Szegedy-Maszák Mihály*: Márai Sándor. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1991, p. 81.

⁶⁷ Proposal for a European Parliament and Council Directive on the harmonization of certain aspects of copyright and related rights in the Information Society, COM/97/0628 final – COD 97/0359, OJ C 108, 7.4.1998, p. 6.

⁶⁸ Position commune arrêtée par le Conseil en vue de l’adoption de la directive du Parlement européen et du Conseil sur l’harmonisation de certains aspects du droit d’auteur et des droits voisins dans la société de l’information, Bruxelles, le 14 septembre 2000, 1997/0359 (COD) (<https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9512-2000-INIT/fr/pdf>).

a jogszerű felhasználáshoz; milyen terjedelmű felidézés vagy eltávolodás szükséges pastiche esetén; csak a stílus utánzása megengedett vagy annál szélesebb körű utánzás is elfogadható (a *Deckmyn*-ügy rációját parafrezálva: „pastiche of” vagy „pastiche with” a fogalom lelke)?

Ez a fogalmi határozatlanság két következménnyel jár. Egyrészt egyértelmű uniós iránymutatás hiányában – illetve annak pótlásáig – a tagállami jogalkotók széles körű autonómiával rendelkeznek a nemzeti átültetés során; ahogy a tagállami bíróságok is kellő rugalmassággal bírnak a fogalom értelmezésekor (vö.: a jelen, 3.2. alfejezetet). Amennyiben azonban az EUB az uniós szerzői jog önálló fogalmának találná a pastiche-t, úgy a tagállami bíróságok keze a jövőben meg lenne kötve, és a luxembourgi fórum álláspontjának figyelembevételével kellene a jövőben felmerülő jogvitákat elbírálniuk (vö.: a 3.3. alfejezettel).

3.2.1. A pastiche-kivétel tagállami átültetései

3.2.1.1. Normatív környezet

A pastiche német szerzői jogba történő átültetésére nézve a 2.2. alfejezetben már érdemben kitértünk. Az Európai Unió további 26 tagállamának és az Infosoc-irányelvet még a brexitet megelőzően átültető Egyesült Királyságnak a nemzeti tapasztalatai között észlelhető érdemi különbségek azonban világossá teszik, milye komoly kihívás előtt is áll az EUB a *Pelham II*-ügyben.

A kutatások java része megerősíti, hogy az Infosoc-irányelv vonatkozó rendelkezése három „sorsra juthatott”. A tagállamok egy része szó szerint ültette át az 5. cikk (3) bekezdés (k) pontját; egy másik csoportjuk kiegészítő követelményeket fogalmazott meg nemzeti jogszabályában; végül az országok harmadik köre nem ültette át ezt a kivételcsoportot. Ez utóbbi kör azonban tovább bontható, mivel ismertek olyan megoldások, ahol a normatív háttér hiányában, értelmezési úton – klasszikusan más kivétel keretei közé illesztve, ilyen tipikusan az idézés – fogadták el a bíróságok a paródiakivétel alkalmazhatóságát.⁶⁹

Az európai modellek közül röviden érdemes külön kitérni a francia⁷⁰ és az angol modellre. Franciaországban 1957 óta létezik átfogó, általános „paródiakivétel”.⁷¹ Ebben a rendszer-

⁶⁹ Caterina Sganga, Magali Contardi, Pelin Turan, Camilla Signoretta, Giorgia Bucaria, Péter Mezei, István Harkai: Copyright Flexibilities: Mapping and Comparative Assessment of EU and National Sources (January 16, 2023) (<https://ssrn.com/abstract=4325376>), p. 465–479. Hasonló következtetésre jutott a reCreating Europe projekt keretében a szegedi csoport által vezetett kutatómunka is a CDSM-irányelv átültetését megelőző elemzés során. Lásd: Quintais, Mezei, Harkai, Magalhães, Katzenbach, Schwemer, Riis: i. m. (29), p. 148–149.

⁷⁰ A francia modell nagy hatást gyakorolt a belga mellett a lengyel paródiafogalomra is. Vö.: Cabay, Lambrecht: i. m. (48), p. 371–374; Kamila Kempfert: Referenzielles Schaffen im Lichte der Regulierung des polnischen Urheberrechtsgesetzes. UFITA – Archiv für Medienrecht und Medienwissenschaft, 2019. 1. sz., p. 159–167. A lengyel jogalkotó – utolsóként az EU-tagállamok közül – még nem ültette át a CDSM-irányelvet (2024. február 12-ig, a jelen kézirat lezárásáig). Erre tekintettel legalább a tartalommegosztó szolgáltatók gyakorlatával összefüggésben módosítások várhatók a jövőben a lengyel jogban is.

⁷¹ Ortland: i. m. (52), p. 48.

ben a pastiche nem tekinthető önálló kivételkategoróriának. A pastiche a paródia és karikatúra „között” kerül említésre,⁷² és e két esetkörrel azonos szerzői jogi elbírálásban részesül; így az engedély nélküli felhasználás előfeltétele a műfaj követelményeinek a betartása. E műfaji követelmények minimuma a forrásmű jellegzetes elemeinek oly módon történő felidézése, hogy az ne tegye lehetővé a két érintett mű összekeverhetőségét, valamint a humor/gúny kifejezése, amely ugyanakkor nem feltételezi kritika kifejtését. A francia joggyakorlat az érdekösszemérést sem teszi vizsgálat tárgyává ilyen ügyekben.⁷³ Ennek tükrében nem meglepő, hogy a francia jogirodalom többségében⁷⁴ – csekély kivétellel⁷⁵ – háttérbe tolja a pastiche-t, és hagyományosan „paródiakivételről” beszél a témában.

Ezzel szemben az Egyesült Királyság hosszas előkészületek után,⁷⁶ csupán 2014-ben iktatta be a CDPA 30a szakaszába a paródia-, karikatúra- és pastiche-felhasználásokat privilegizáló fair dealing rendelkezést. Az Egyesült Királyság Szellemtulajdon-védelmi Hivatala szerint a pastiche egy különböző források válogatásával létrehozott zenei vagy más alkotás, esetleg más művész vagy korszak stílusának utánzása.⁷⁷ Összességében a pastiche az angol rendszerben közelebb áll a kollázshoz, amelynek nem fogalmi eleme a humor vagy gúny kifejezése.⁷⁸

⁷² Kissé furcsának tűnhet ez, ám lehet jelentősége annak, hogy a pastiche nem a paródiát és a karikatúrát követő „harmadik” esetkör, hanem a kettő között olvasható a francia szellemtulajdon-védelmi kódexben; ezzel mintegy ráerősítve arra, hogy e három fogalom egységet képez.

⁷³ A francia joggyakorlatból lásd különösen: CA Paris, 18 February 2011, no. 09/19272, SAS Arconsil c/ Sté de droit belge Moulinsart SA. A joggyakorlat elemzését lásd: *Cabay, Lambrecht*: i. m. (48), p. 372–374; *Hudson*: i. m. (48), p. 353–354; *Agnès Lucas-Schloetter*: Kreative Referenzkultur und Urheberrecht in Frankreich. UFITA – Archiv für Medienrecht und Medienwissenschaft, 2019. 1. sz., p. 101; *Ortland*: i. m. (52), p. 47–51.

⁷⁴ *Henri Desbois*: Le droit d'auteur en France. Dalloz, 3rd ed., Dalloz, 1978, no. 254; *André Lucas, Henri-Jacques Lucas, Agnès Lucas-Schloetter*: Traité de la propriété littéraire et artistique, LexisNexis, Traités, 4th ed., 2012, p. 404; *Christophe Caron*: Exception de parodie: qui novi? Communication Commerce électronique, 2012. 1. szám; *Michel Vivant, Jean-Michel Bruiguire*: Droits d'auteur et droits voisins. Dalloz, Précis, 4th ed., 2019, p. 666.

⁷⁵ *Sylviane Durrande*: La parodie, le pastiche et la caricature. In: *Mélanges en l'honneur d'André Françon*, Dalloz, 1995, p. 134 et seq.

⁷⁶ Az Infosoc-irányelv vonatkozó rendelkezésének átültetésére lassú előkészítés után került sor. Lásd: *Andrew Gowers*: Gowers Review of Intellectual Property, December 2006 (<https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a7c9f7740f0b65b3de0a17d/0118404830.pdf>); UKIPO: Taking Forward the Gowers Review of Intellectual Property: Second Stage Consultation on Copyright Exceptions, 2008 (https://www.immagic.com/eLibrary/ARCHIVES/GENERAL/UK_DBIS/1091210T.pdf); *Ian Gargreaves*: Digital Opportunity – A Review of Intellectual Property and Growth. UKIPO, 2011 (<https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a796832ed915d07d35b53cd/ipreview-finalreport.pdf>). Vö.: *Mezei Péter*: Szabad felhasználás és kultúra – Észrevételek a Gowers-jelentéssel kapcsolatban. Debreceni Jogi Műhely, 2008. 1. sz. (<https://szakikkadatbazis.hu/doc/9597006>); *Ronan Deazley*: Copyright and Parody: Taking Backward the Gowers Review? *The Modern Law Review*, 2010. 5. sz., p. 785–807; *Guido Westkamp*: Referenz und Transformation im britischen Copyright Law. UFITA – Archiv für Medienrecht und Medienwissenschaft, 2019. 1. sz., p. 53–54.

⁷⁷ Intellectual Property Office: Exceptions to copyright: Guidance for creators and copyright ownership, March 2014, p. 8. (https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/315025/copyright-guidance-creatorsowners.pdf).

⁷⁸ *Frédéric Döhl*: The Concept of „Pastiche” in Directive 2001/29/EC in the Light of the German Case Metall auf Metall. *Media in Action*, 2017. 2. sz., p. 51–52; *Hudson*: i. m. (48), p. 351–352.

3.2.1.2. Joggyakorlat

A fenti rendelkezések tükrében talán az sem meglepő, hogy nem dúskálunk pastiche-sal kapcsolatos jogesetekben az EU tagállamaiban. A már említett német ítéleteken felül mindössze egy releváns angol ítéletet érdemes röviden bemutatni, valamint egy-egy korlátozottan releváns olasz és dán bírósági ítéletre fogunk hivatkozni.

Bár az Egyesült Királyság immáron nem tagja az Európai Uniónak, ez nem teszi indokolatlanná az angol bírósági gyakorlat ismertetését. E helyütt az Intellectual Property Enterprise Court (IPEC) 2022-es *Shazam*-döntése érdemel figyelmet.⁷⁹ Az alapul fekvő ügyben az „*Only Fools the (cushty) Dining Experience*” címet viselő „interaktív vacsoraműsor” gyártói az „*Only Fools and Horses*” című ismert angol televíziós komédia nyolc jellegzetes karakterét, viselkedésmódját, hangját és kifejezéseit használták fel engedély nélkül egy interaktív kocsmai kvízzjáték formájában (amely kifejezésmód az eredeti alkotásban sosem jelent meg). Több más opció mellett az eljáró bíróság a védelem pastiche-ra alapozott védekezését is elvetette az IPEC. Döntésében a bíróság merítve, ám el is térve Emily Hudson példaértékű elemzésétől úgy találta, hogy az alperesek a stílusnál szélesebb körben merítettek a forrásműből, illetve nem ötvözték a forrásmű elemeit egyveleg („*medley*”) vagy gyűjtemény („*assemblage*”) formájában. A felhasználás ezenfelül már csak azért sem minősülhetett fair dealingnek, mivel az alperes jelentős mennyiségben merített a forrásműből; nem fejezett ki semmilyen politikai véleményt, és nem kezdeményezett művészi dialógust a forrásművel; továbbá a forrásmű kereskedelmi hasznosításával versenyzett. Végül az eljáró bíró álláspontja szerint a pastiche fogalmát azért is kell ennyire szigorúra szabni, mert ennél szélesebb értelmezés esetén – praktikusán beengedve az olyan felhasználásokat, amelyeket Hudson elképzelhetőnek látott, például mash-up, fan fiction, sampling, kollázs vagy appropriation art⁸⁰ – a felhasználás a háromlépcsős teszt első lépcsőjébe ütközne.⁸¹

Viszonylag friss ítéletek hozhatók Olaszországból⁸² és Dániából⁸³ is, amelyek hivatkoznak vagy magára a pastiche kifejezésre vagy az Infosoc-irányelv annak alapját adó előírására, azonban egyikük sem vizsgálta a kérdéses felhasználást a pastiche szemüvegén keresztül. (A konkrét tényállások fényében ez helyes döntésnek tekinthető.) Az ítéletek jelentősége annyiban mérhető, hogy azok – ennek *expressis verbis* kifejezése nélkül – „egy kalap alá”

⁷⁹ *Shazam Productions Ltd. v. Only Fools the Dining Experience Ltd.* [2022] EWHC 1379 (IPEC).

⁸⁰ *Hudson*: i. m. (48), p. 351 és 363–364.

⁸¹ [2022] EWHC 1379 (IPEC), 195–196. pont. Az ítélet elemzését lásd: *Yin Harn Lee*: United Kingdom Copyright Decisions. IIC – International Review of Intellectual Property and Competition Law, 2022. 3. sz., p. 405–407; *Peters*: i. m. (34), p. 1488.

⁸² *Zorro* – Decision of the Supreme Court of Cassation of Italy, Civil Division Section 1 (Corte Suprema di Cassazione, Sez. 1 Civ) 30 December 22 – Case No. 38165/2022. IIC – International Review of Intellectual Property and Competition Law, 2023. 6. sz., p. 953–968.

⁸³ *Little Mermaid* – Decision of the Supreme Court of Denmark (Højesteret), 17 May 2023 – Case No. BS-24506/2022-HJR; ECLI:DK:HRJ:2023:BS0000003218. IIC – International Review of Intellectual Property and Competition Law, 2023. 10. sz., p. 1594–1603; *Parody Principle and Concept of Independent Work in Copyright Law*. GRUR International, 2024. 1. sz., p. 69–72.

vették a karikatúra, paródia és pastiche eseteit, arra engedve következtetni, hogy a három esetkör nem választható el egymástól.

3.2.2. Magyar tapasztalatok

A hatályos magyar szerzői jognak 2021 óta képezi részét a pastiche, ám a kifejezés magyar jog szerinti értelme máig nem került pontosan kidolgozásra, publikált bírósági döntés vagy nyilvánosan elérhető szakértői vélemény sem ismert. Ezért jobbára csak apró fogódzókkal szolgálhatunk az értelmezést illetően.

Így egyrészt az Szjt. a *stílusutánezat* kifejezést használja e jogintézményre; ugyanakkor az Szjt. 34/A. § (1) bekezdés *b*) pontját beiktató 2021. évi XXXVII. törvény 8. szakaszához fűzött indokolás – igazodva az alapul fekvő Infosoc-irányelv 5. cikk (3) bekezdés *k*) pontjának és a CDSM-irányelv 17. cikk (7) bekezdés 2. albekezdés *b*) pontjának a nyelvezetéhez – az *utánezat* kifejezést említi. Ezt a terminológiai ellentétet az utóbbi szóhasználat felé billenti az Indokolás alábbi megállapítása: „[a]z utánezat (pastiche) fordítása tekintetében a jogalkotó a CDSM- és Infosoc-irányelvek magyar fordítását veszi át, különös tekintettel arra, hogy a stílusutánezat az Szjt. 1. § (6) bekezdése szerint nem élvez szerzői jogi védelmet (mivel a stílus önmagában műnek nem tekinthető)”.⁸⁴ Ez az álláspont egyébként világosan kiolvasható az Szjt. hivatkozott rendelkezéséből is, amikor pastiche-re „a mű [illetve értelemszerűen művészet] felidézése útján”, és nem kizárólag annak stílusára alapozó magatartás révén kerülhet sor.

Másrészt a pastiche fogalmi eleme az Szjt. által is említett *felidézés*. E vonatkozásában a törvényben és a kapcsolódó Indokolásban ugyanakkor kevés további érdemi támpontot találunk. Az egyik ilyen támpont maga a „felidézés” szó. Ennek alapvetően két releváns jelentését adja a magyar értelmező kéziszótár: „Vmit az emlékezetébe idéz, s így vmire, vkire visszaemlékszik”, illetve „vminek a létrejöttét elősegíti, okozza; vmit előidéz”.⁸⁵ Mindkét megközelítés világossá teszi, hogy a felidézés a forrásra történő asszociáció, ugyanakkor – különösen a második jelentés fényében – a forrástól való eltávolodás is szükségesnek mutatkozik. Művészetek területén ez különösen igaz lehet: a forrásműtől való eltávolodás hiánya nemcsak az önálló kreativitás hiányának a bizonyítéka lehetne, hanem a plagizálás potenciális veszélyét is magában rejt. Az eltávolodás fokát illetően azonban nem rendelkezünk semmilyen jogalkotói iránymutatással. Hajlunk arra az álláspontra, hogy nem elvárt a túlzott mértékű távolságtartás a forrásműtől, hiszen azzal magának a pastiche-nak a művészi célja veszítené el jelentőségét.

⁸⁴ Végső előterjesztői indokolás a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény és a szerzői jogok és a szerzői joghoz kapcsolódó jogok közös kezeléséről szóló 2016. évi XCIII. törvény jogharmonizációs célú módosításáról szóló 2021. évi XXXVII. törvényhez. Indokolások Tára, 2021. 58. sz., p. 688. (<https://njt.hu/jogszabaly/2021-37-K0-00>). (A továbbiakban: Indokolás.).

⁸⁵ Lásd: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-ertelmezo-szotara-1BE8B/f-28F2F/felidez-2A313/>.

A másik támpont az Indokolás azon fordulata lehet, miszerint „a rendelkezés jelzi, hogy az eredeti műből való átvételre csak a cél által indokolt terjedelemben kerülhet sor”.⁸⁶ E fordulat, amely több másik szabad felhasználás esetén is megjelenik az Szjt.-ben,⁸⁷ egy mennyiségi arányossági követelményt fogalmaz meg. Ilyen értelemben tehát a pastiche jog-szerűsége nagyobb valószínűséggel állapítható meg műrészletek felhasználása esetén, ám a konkrétan felhasznált mennyiség – adott esetben a forrásmű egésze – mindig a felhasználás céljától függ.

Harmadrészt az Szjt.⁸⁸ vonatkozó rendelkezésének nyelvtani értelmezése arra enged következtetni, hogy a paródiának, a karikatúrának és a pastiche-nak egyaránt előfeltétele a humor vagy gúny kifejezése. A humor vagy gúny jelenléte pastiche esetén azonban nem magától értetődő. Az Indokolás következetesen „paródia-kivételként” hivatkozik az Szjt. 34/A. § (1) bekezdés *b*) pontjára,⁸⁹ még akkor is, ha világos, hogy az alapul fekvő Infosoc-irányelv három esetkorról tett említést. Az Indokolás szerint „(b)ár a Deckmyn döntés főtanácsnoki indítványa szerint a három fogalom túlságosan hasonló ahhoz, hogy különbséget lehessen tenni közöttük, a jogalkotó mindhárom műfaj megjelenítése mellett döntött”.⁹⁰ Ez a hivatkozás a főtanácsnoki indítványra nem ad biztos hátteret a magyar jogalkotónak. Egyrészt az idézett gondolat a Belga Királyság szóbeli észrevételeinek képezte a részét,⁹¹ másrészt a főtanácsnoki indítvány a három esetkör közötti különbségtételt az alapul fekvő – praktikusán nem is paródia, hanem karikatúra típusú felhasználást takaró – ügy szempontjából találta mellékesnek.⁹²

Mivel azonban az Infosoc- és a CDSM-irányelv⁹³ sem tartalmaz világos utalást e kérdésre nézve, kijelenthető, hogy a magyar jogalkotó kezét az uniós jog nem kötötte meg e fogalmi elem előírásakor. Mindaddig tehát, amíg nem születik a magyar jog szempontjából

⁸⁶ Indokolás (2021), p. 688.

⁸⁷ Szjt. 34. § (2) bekezdés (átvétel vonatkozásában); 36. § (1) bekezdés és 37. § (tájékoztatási célú felhasználások).

⁸⁸ „[A] mű felidézése, valamint humor vagy gúny kifejezése útján”. Lásd: Szjt. 34/A. § (1) bekezdés *(b)* pont.

⁸⁹ Indokolás (2021), p. 687–688.

⁹⁰ Uo., p. 688.

⁹¹ C-201/13. sz. Johan Deckmyn és Vrijheidsfonds VZW kontra Helena Vandersteen és társai, főtanácsnoki indítvány, ECLI:EU:C:2014:458, 42. pont. Egyebekben az Európai Bizottság is elvárásaként fogalmazta meg a humor vagy gúny kifejezését paródia esetén. Lásd: uo., 41. pont.

⁹² „Abból a körülményből kiindulva, hogy a paródiával kapcsolatos kivétel nem elkülönülten jelenik meg, hanem ellenkezőleg, megszakítás nélkül felsorolt három kategóriából álló sor részeként („karikatúra, paródia vagy utánzat”), úgy tűnik, hogy a mi szempontunkból a felsorolást alkotó egyes fogalmak közötti különbség nem bír különösebb jelentőséggel. Bizonyos szerzői mű – adott esetben – valamely fogalom alá történő besorolása ellentmondásos eredményt hozhat, ha nem összehasonlításra alkalmas helyzetben jelenik meg. Következésképpen nem gondolom, hogy szükséges lenne e különbségtétel mentén továbbhaladni, mivel végeredményben e fogalmak mindegyike kivételt képez azon eredeti műhöz kapcsolódó szerzői jog alól, amely ilyen vagy olyan módon jelen van az úgymond származékos műben.” Vö.: uo., 46. pont.

⁹³ Az Európai Bizottság CDSM-irányelv 17. cikkhez fűződő iránymutatása sem tartalmaz e tekintetben releváns információt. Lásd: A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek és Tanácsnak – A digitális egységes piacon a szerzői jogról szóló (EU) 2019/790 irányelv 17. cikkével kapcsolatos iránymutatás, Brüsszel, 2021.6.4., COM(2021) 288 final.

releváns, magasabb szintű norma vagy EUB-ítélet, ami ellentétes álláspontra helyezkedne e tekintetben, kijelenthető, hogy *a magyar jogalkotó nem járt el az uniós joggal ellentétesen a humor vagy gúny kifejezésének előírásával.*

Negyedrész az Sztj. hatályos rendelkezéseiből nem derül ki *expressis verbis*, hogy a pastiche révén létre kell-e hozni egy egyéni-eredeti másodlagos művet. Abból azonban, hogy az Sztj. 34/A. § a karikatúrát, paródiát és pastiche-t általánosságban „paródia kivételnek” hívja, az az értelmezés következhet, hogy a paródiára vonatkozó logikának érvényesülnie kell pastiche esetén is. Amennyiben ez így van, akkor a *Deckmyn*-döntésben foglalt azon megállapítás, melyet az Indokolás is idéz,⁹⁴ miszerint „a paródia fogalma nem függ olyan feltételektől, amelyek szerint a paródiának eredeti, sajátos jellegről kell tanúskodnia”,⁹⁵ pastiche esetén is alkalmazandó.

Végül, ötödrész, a háromlépcsős tesztnek – pontosabban e teszt sajátos magyar megfelelőjének – e norma megfogalmazásából, valamint az Sztj. 34/A. § rendszertani elhelyezkedéséből is kifolyólag egyértelműen érvényt kell szerezni pastiche esetén. Ennek megfelelően a bíróságoknak esetileg kell vizsgálniuk, hogy egy adott felhasználás „nem sérelmes a mű rendes felhasználására és indokolatlanul nem károsítja a szerző jogos érdekeit, továbbá amennyiben megfelel a tisztesség követelményeinek és nem irányul a szabad felhasználás rendeltetésével össze nem férő célra”.⁹⁶ Ugyanez vonatkozik a személyhez fűződő jogokra, melyek megsértése a konkrét pastiche-t is jogsértővé teheti.⁹⁷

3.2.3. Részkonklúzió: fogalmi bizonytalanságok – eljött az uniós jog önálló fogalmának az ideje

A jelen alfejezet igyekezett részletesen, térbeli és időbeli tényezők mentén haladva rávilágítani arra, hogy a harmonizált, de nem definiált pastiche fogalmát illetően elérkezett az idő arra, hogy az EUB meghatározza e kifejezés önálló uniós jogi fogalmát. Mivel a karikatúra, paródia és pastiche egy helyen szerepel az uniós jogforrásokban, egy kétfaktoros mátrix mentén indulhat el az EUB a pastiche-fogalom tartalmának és terjedelmének meghatározásakor.

E két faktor a *fogalmak azonossága/eltérősége*; illetve az *alkalmazható fogalmi feltételek azonossága/eltérősége*. Más szóval, az első esetén az a kérdés vizsgálendő, hogy a karikatúra, paródia és pastiche azonos művészi fogalmat képviselnek-e vagy sem. A második faktor esetén az vizsgálendő, hogy e három felhasználás jogi megítélésekor ugyanazon körülmények bírnak-e relevanciával.⁹⁸

⁹⁴ Indokolás (2021), p. 687.

⁹⁵ Ítélet, C-201/13. sz. ügy, 21. pont.

⁹⁶ Sztj. 33. § (2) bekezdés.

⁹⁷ E tekintetben viszonylag részletes indokolással szolgált a jogalkotó. Lásd: Indokolás (2021), p. 688.

⁹⁸ Praktikusan a *Deckmyn*-döntés nyomán, hogy a másodlagos mű felidézi-e az eredeti művet és humort, vagy gúnyt fejez-e ki.

E két faktor mentén felálló négy lehetséges út a következő:

- ad 1) *azonos fogalmak és eltérő feltételek*, amely esetkör jogilag elfogadhatatlannak tekinthető;
- ad 2) *azonos fogalmak és azonos feltételek*, ami koncepcionális/elvi éllel rögzítené, hogy az uniós normák csupán példálózó jellegűek, így valamennyi és bármely hasonló műfaj (például travesztia, perszifláz, blüett, palimpszeszt stb.) az Infosoc-irányelv 5. cikk (3) bekezdés (k) pontja alá illeszthető;
- ad 3) *eltérő fogalmak és azonos feltételek*, ami pragmatikus oldalról közelítve az egyes felhasználások eltérő művészeti sajátosságai ellenére egységes jogi értelmezést tart elfogadhatónak a „paródia mind felett” logika mentén,⁹⁹
- ad 4) *eltérő fogalmak és (legalább részben) eltérő feltételek*, ami érvényt szeretne szerezni annak, hogy a pastiche számos formája érdemi eltérést mutat a karikatúra és paródia önkifejezési formáihoz képest. A pastiche ezen esetben egy átfogó, catch all rendelkezésnek lenne tekinthető.¹⁰⁰

Hogy melyik variáció tekinthető helyesnek, ebben a pillanatban nehezen megítélhető. Világosan igazolja ezt az is, hogy a BGH releváns előterjesztésében maga is felhívja a figyelmet a két eltérő értelmezési útra.¹⁰¹

⁹⁹ Ennek megfelelő álláspontot képviselt Sabine Jacques. Lásd: *Sabine Jacques: The Parody Exception: Revisiting the Case for a Distinct Pastiche Exception*. Kluwer Copyright Blog, 2023. október 5. (<https://copyrightblog.kluweriplaw.com/2023/10/05/the-parody-exception-revisiting-the-case-for-a-distinct-pastiche-exception/>).

¹⁰⁰ Számos jogirodalmi forrás képviseli ezt a logikát, igaz, többségükben kizárólag a humor/gúny vonatkozásában jut erre a következtetésre. Vö.: *Hudson: i. m.* (48), p. 363–364; *Rau: i. m.* (32), p. 1–10; *Till Kreutzer: Der Pastiche im Urheberrecht – Gutachten über eine Urheberrechtsspezifische Definition des Pastiche-Begriffs nach §51A UrhG*. Gesellschaft für Freiheitsrechte, 2022 (https://freiheitsrechte.org/uploads/documents/Demokratie/Urheberrecht/Gutachten_Kreutzer_Pastiche.pdf); *Till Kreutzer: Expert opinion on pastiche: More freedom for social communication and internet culture in copyright law*, Gesellschaft für Freiheitsrechte, 2022 (<https://freiheitsrechte.org/en/themen/demokratie/gutachten-mehr-freiheit-fuer-soziale-kommunikation-und-netzkultur-im-urheberrecht>); *Till Kreutzer: Mash-ups, Memes und Remixes nach deutschem Urheberrecht – Urheberrechtsspezifische Definition des Pastiche-Begriffs nach § 51a UrhG*. Multimedia und Recht, 2022. 10. sz., p. 847–852.

¹⁰¹ Az azonos elbírálást illetően lásd: *Metall auf Metall V*, 37. pont, p. 1534. („Der Umstand, dass der Pastiche zusammen mit der Parodie und der Karikatur in einer Schrankenbestimmung geregelt worden ist, könnte dafür sprechen, dass Pastiche, Parodie und Karikatur in wesentlichen Merkmalen übereinstimmen.”) Az eltérő megítélés indokoltságát illetően lásd: *uo.*, 37. pont, p. 1534. („Danach könnte die Ausnahme des 'Pastiche' möglicherweise eingreifen, wenn eine künstlerische Auseinandersetzung mit dem benutzten Werk oder einem sonstigen Bezugsgegenstand erfolgt. Die Pastiche-Schranke könnte als allgemeine Schranke für die Kunstfreiheit zu verstehen sein, die deshalb notwendig ist, weil der Kunstfreiheit allein durch die immanente Begrenzung des Schutzbereichs der Verwertungsrechte auf eine Nutzung der Werke und Leistungen in wiedererkennbarer Form (vgl. EuGH GRUR 2019, 929 Rn. 31 – Pelham ua) und die übrigen Schrankenregelungen wie insbesondere Parodie, Karikatur und Zitat nicht in allen Fällen der gebotene Raum gegeben werden kann.”)

3.3. Pelham II – a pastiche önálló uniós szerzői jogi fogalma

A jelen alfejezet célja, hogy végiggondolja – semmi esetre sem megjósolja –, hogy milyen előzetes döntés várható a *Pelham II*-ügyben.

Mivel a pastiche fogalmát a releváns uniós normák (és különösen az Infosoc-irányelv) nem határozza meg, ugyanakkor nem is utalja ennek lehetőségét a tagállamok hatáskörébe, ezért az az uniós jog önálló fogalmának tekinthető. Mint ilyen, az EUB-nak áll jogában egy előzetes döntéshozatali eljárás keretében meghatározni a tartalmát. Az EUB-nak egy ilyen eljárás keretében, mint azt következetes gyakorlatában kifejtette, a releváns kifejezés „jelentésének és tartalmának meghatározása érdekében az általános nyelvhasználatban elfogadott szokásos jelentését kell alapul venni[e], figyelembe véve azt a szöveggörnyezetet, amelyben e kifejezést használják, és a szabályozás célkitűzéseit, amelynek e kifejezés részét képezi”.¹⁰²

A kifejezés általános nyelvhasználatban elfogadott szokásos jelentése a fogalom történelmi fejlődése, a művészeti részterületek közötti eltérő alkalmazása, valamint a tagállamok belső művészeti és – ahol ilyen volt – gyakorlati megítélése okán nehezen tűnik megfoghatóknak. Nagyon sok múlik majd azon, hogy a kijelölt főtanácsnok milyen forrásokat (enciklopédiákat vagy tudományos elemzéseket) kíván felhasználni a kifejezés nyelvtani (etimológiai) elemzésekor. Ennek előrejelzése a lehetetlennel határos.

Ennek tükrében az alábbiakban az EUB elemzési módszerének második felére, vagyis a szöveggörnyezetre és a szabályozás célkitűzéseire szorítkozhat.

E tekintetben legalább öt körülményt/részkérdést érdemes részletesen megvizsgálni.

- Kizárólag a „stílus” utánzását jelenti-e a pastiche (3.3.1.)?
- Milyen mértékű eltávolodás szükséges a forrásműtől a pastiche megalkotásakor (3.3.2.)?
- Szükséges-e humor vagy gúny kifejezése egy jogszerű pastiche elkészítéséhez (3.3.3.)?
- Szükséges-e, hogy a másodlagos tartalom is egyéni-eredeti, jogvédett mű legyen (3.3.4.)?
- Megfelel-e az ily módon potenciálisan pastiche-nak tekintett felhasználás a háromlépcsős teszt követelményeinek, vagyis az érdekösszemérés/arányosság próbáját kiállja-e a felhasználás (3.3.5.)?

3.3.1. Stílusutánzás?

A *Pelham*-ügyben adott indítványában Maciej Szpunar főtanácsnok a pastiche fogalmát az alábbiak szerint határozta meg: „[a]mi az utánzás fogalmát illeti, az egy mű vagy szerző stílusának utánzását jelenti, és az utánzott mű elemeit nem feltétlenül veszi át”.¹⁰³ Az uralkodó

¹⁰² Ítélet, C-201/13. sz. ügy, 19. pont.

¹⁰³ Főtanácsnoki indítvány, C-476/17. sz. ügy, 30. lábjegyzet.

jogirodalmi álláspont¹⁰⁴ és a *Pelham II*-ügy okán releváns német joggyakorlat¹⁰⁵ egyetért abban, hogy ez a megközelítés tévedés. A *pastiche* nem korlátozódhat kizárólag a forrásmű vagy az alkotó „stílusának” utánzására. Ezt legkevesebb három okkal magyarázhatjuk.

Egyrészt számos tagállam – alkalmasint hosszú múltra visszatekintő – gyakorlata szerint a *pastiche* egy (vagy több) forrásmű felhasználásán alapul, és nem csupán annak szerzői jogilag nem védett stílusán. Történetileg a stílust a legtöbb országban az ötlet kategóriájába sorolják, kizárva azt a szerzői jogi védelem köréből. Maga a stílus is nehezen megfogható kategória. Egyes képzőművészek vagy írók alkotásai egyértelműen hordozhatnak sajátos stílusjegyeket, ám még ezek is nagyban összekapcsolódnak egy adott kor/hely/csoport közös jellegzetességeivel (lásd kubizmus, dadaizmus). Egyes stílusjegyeket gyakran csak az adott szerző halála után kiált ki ikonikusnak a művészettörténet/a közönség. (Lásd Van Gogh alkotásait.) Amennyiben ezen érvek bármelyike igaz, úgy önmagában a stílusnak az utánzása nem releváns kérdés szerzői jogilag. A *pastiche* ennél több kell, hogy legyen.

Másrészt, az Infosoc- és a CDSM-irányelv is világosan megjelölt vagyoni jogok alóli kivételként ismeri el a *pastiche*-t. Márpedig többszörözési, terjesztési és nyilvánosságához közvetítési – illetve a tagállami szerzői jogi törvények alapján átdolgozási – jog kizárólag jogvédett műre, illetve kapcsolódó jogi teljesítményre, valamint ezek védett részleteire nézve állhat fenn, ezek stílusára nem.

Harmadrészt, a művészeti szabadság és a véleménynyilvánítás szabadságának alapjogából következik, hogy a transzformatív/másodlagos alkotók mozgástere nem szabható túlságosan szűkre. A művészi kreativitás alapvető logikája, hogy az alkotómunka forrásbázisa széles lehet. E tekintetben az alapjogok – így a művészeti és véleménynyilvánítási alapjogoknak a szellemi tulajdon védelmével kapcsolatos – potenciális ütközése folytán szükség lehet az érdekek összemérésére. Ez a kérdés azonban független a forrásműként felhasználható tartalom terjedelmének problematikájától.¹⁰⁶

3.3.2. Eltávolodás?

A *Deckmyn*-ügy egyik legfontosabb hozadéka az volt, hogy a paródiának nem kell a forrásműre vagy annak alkotójára korlátozódnia, hanem azokra építve bármivel szemben ki lehet fejteni a humoros vagy gúnyos álláspontot – ez a „*parody with*” elmélet.

Ezzel ellentétben Maciej Szpunar első főtanácsnok a hangmintázást az idézés szemüvegén keresztül vizsgáló indítványában úgy szólt: „nem gondolom úgy, hogy a Charta 13. cikkében foglaltak alapján a művészet szabadsága olyan, az UrhG 24. §-ában rögzítetthez hasonló kivétel vagy korlátozás bevezetését vagy elismerését kívánná meg, amely kiterjed az

¹⁰⁴ Lásd különösen: *Pötzlberger*: i. m. (50), p. 676; *Lauber-Rönsberg*: i. m. (32), p. 738–739; *Ohly*: i. m. (31), p. 748; *Ortlund*: i. m. (52), p. 54–56.

¹⁰⁵ *Metall auf Metall III*, 70. pont, p. 1220; *Metall auf Metall V*, 27. pont, p. 1533.

¹⁰⁶ Lásd az érdekösszemérés/arányosság kérdését a 3.3.5. alfejezetben.

alapügyben szóban forgóhoz hasonló felhasználásokra, melyek során a művek vagy más, védelem alatt álló teljesítmények felhasználására nem az új művekkel való kölcsönös kapcsolat megteremtése céljából kerül sor, hanem a korábbi művek a velük semmilyen kapcsolatban nem álló új művek egyszerű alapanyagaiként szolgálnak.¹⁰⁷ Más szóval az Infosoc-irányelv szerinti korlátozások és kivételek alkalmazhatóságának előfeltétele a forrásmű és a másodlagos mű közötti művészi kapcsolat megteremtése – amit akár nevezhetnénk „*quotation of*” elméletnek is.

E két nézőpont közötti különbség ad magyarázatot arra, miért olyan óriási a jelentősége annak, hogy az EUB (és a főtanácsnok) melyik irányba mozdul majd a *Pelham II*-ügy vizsgálatakor. Az ezt a művészi kapcsolatot („dialógust”) elváró, illetve a kizárólagos jogok magas szintű védelmét megerősítő, samplingeléssel összefüggésben hozott *Pelham*-döntést követi majd a *Pelham II*-ügyben?¹⁰⁸ Esetleg a társadalmilag indokolt véleménynyilvánításon alapuló kivételeket legitimáló, illetve a forrásmű felismerhetőségét és a két kifejezés közötti különbségeket elváró, a paródia, karikatúra és pastiche esetköreit tartalmazó irányelvi rendelkezés alapján hozott *Deckmyn*-döntés logikáját?

A *Pelham II*-ügyet előterjesztő BGH – a *Deckmyn*-ügy nyomán a német paródiakivételt újraértékelő *auf fett getrimmt* ítéletével összhangban – támogatni látszik a felismerhetőség követelményét;¹⁰⁹ ugyanakkor elvetni látszik a belső távolságtartás kényszerét.¹¹⁰ Ehhez hasonló álláspontra helyezkedett az OLG Hamburg a *Metall auf Metall III*-ítéletben a belső távolságtartást illetően.¹¹¹ Ahogy arra fentebb szintén utaltunk, a német bíróságok a teljesen eltérő stílus mellett,¹¹² illetve antitematikus felhasználásokat is beilleszthetőnek találták a pastiche fogalma alá.¹¹³ Az uralkodó német jogirodalmi álláspont ugyanezt tükrözi: az ún. „*Referenzkultur*” nem várja el azt, hogy a másodlagos alkotók a forrásmű által teremtett térben maradjanak, azon bőven túlléphetnek; így az sem elvárt, hogy az átlagos néző számára a pastiche jelleg felismerhetővé váljon.¹¹⁴ Ugyanez következik a német szerzői jogi reform rendszertanából is. Az UrhG 23. §-a ugyanis nem engedélyköteles (szabad) átdolgozásként tekint azokra a felhasználásokra, ahol a másodlagos mű kellő távolságot tart a forrásműtől.

Amennyiben az EUB elfogadja ez utóbbi – tehát az előterjesztő BGH által is képviselt – álláspontot, úgy a *Deckmyn*-döntésben érintett paródiakivétel mintájára a pastiche is tágabb értelmezési mozgásteret kaphat: a „*pastiche with*” beilleszthetővé válik az uniós szerzői jogba, nem csupán a „*pastiche of*”.

¹⁰⁷ Főtanácsnoki indítvány, C-476/17. sz. ügy, 96. pont.

¹⁰⁸ Stieper a dialógus követelményét pastiche esetén is elvárja. Lásd: *Stieper*: i. m. (32, 2023), p. 1662.

¹⁰⁹ *Metall auf Metall V*, 31. pont, p. 1534.

¹¹⁰ Uo., 41–42. pont, p. 1535.

¹¹¹ *Metall auf Metall III*, 74–75. pont, p. 1221.

¹¹² Uo., 76. pont, p. 1221.

¹¹³ Vö.: a 2.3. alfejezettel.

¹¹⁴ Lásd különösen: *Pötzlberger*: i. m. (50), p. 679; *Ortland*: i. m. (52), p. 57; *Stützle, Bischoff*: i. m. (32), p. 691.

3.3.3. Humor vagy gúny?

A fentiekben világossá válhatott, hogy a tagállami gyakorlatok közötti talán legélesebb eltérést a pastiche kapcsán elvárt humor vagy gúny képezi. A francia¹¹⁵ – vagy épp belga,¹¹⁶ illetve a fentiekben bemutatottak szerint a magyar – modellben a humor és a gúny – a karikatúrához és a paródiához hasonlóan, a műfaj követelményeinek való megfelelés¹¹⁷ részeként – alapvető elvárás. Ezzel ellentétben például a 2021-es német reformtörvény nem tűzi feltételként a humor vagy gúny kifejezését a pastiche keretében.¹¹⁸ A kapcsolódó indokolásból világosan kitűnik, hogy a jogalkotó pastiche alatt hagyományosan nem humoros vagy gúnyos, hanem kreatív/átalakító magatartásokat igyekezett szabaddá tenni.¹¹⁹

Ugyancsak figyelmet érdemelnek a *Deckmyn*- és a *Pelham*-ügyekhez csatolt főtanácsnoki indítványok. Sem a *Pelham*-indítványt író Maciej Szpunar első főtanácsnok,¹²⁰ sem a *Deckmyn*-indítványt jegyző Pedro Cruz Villalón főtanácsnok nem említette a humor vagy gúny követelményét a pastiche tárgyalásakor.

Utóbbit illetően három tételes forrás érdemel figyelmet. Egyrészt Cruz Villalón főtanácsnok felidézte a Bizottság javaslatát, amely szerint „a paródia fogalma úgy kerüljön értelmezésre, hogy az irányelv által védelemben részesített mű utánzatáról (sic!)¹²¹ van szó, amely nem minősül karikatúrának vagy gúnyrajznak (sic!),¹²² és amely humoros vagy tréfás szándékot jelez”.¹²³ Másrészt említette a Belga Királyság szóbeli észrevételét, miszerint „a 'paródia', a 'karikatúra' és az 'utánzat' elhatárolásának nem kell szerepet játszania a paródia meghatározásában, és rámutatott arra, hogy a három fogalom túlságosan hasonló ahhoz, hogy különbséget lehessen tenni közöttük”.¹²⁴ Végző soron Cruz Villalón a spanyol fogalmat idézte a pastiche vizsgálatakor, mely szerint: a pastiche „[u]tánzás vagy plágium, amely egy művész műve jellegzetes elemeinek kiválasztásából és összekapcsolásából tevődik össze

¹¹⁵ *Stéphanie Carre*: France. In: *Reto M. Hilty, Sylvie Nérison* (szerk.): *Balancing Copyright – A Survey of National Approaches*. Springer, Heidelberg, 2012, p. 408; *Pötzlberger*: i. m. (50), p. 678.

¹¹⁶ *Bernard Vanbrabant, Alain Strowel*: Belgium. In: *Hilty, Nérison* (szerk.): i. m. (115), p. 140.

¹¹⁷ Az Sztj. nem tartalmaz ilyen előírást – vélhetően azon egyszerű oknál fogva, hogy Magyarországon nem jött létre ilyen érdemi „műfaji gyakorlat”.

¹¹⁸ Ennek gyakorlati megerősítését hangmintázás esetén lásd: *Metall auf Metall III*, p. 1217–1225; képzőművészeti alkotás esetén lásd: *The Unknowable*, p. 216–223.

¹¹⁹ *Gesetzesbegründung BT-Drs. 19/27426*, p. 90–91. (<https://dserver.bundestag.de/btd/19/274/1927426.pdf>). A német novella pastiche-re vonatkozó jogirodalmi elemzését lásd: *Rau*: i. m. (32), p. 7–10; *Kreutzer*: *Der Pastiche im Urheberrecht*. I. m. (100); *Frédéric Döhl*: *Zwischen Pastiche und Zitat – Die urheberrechtsreform 2021 und ihre Konsequenzen für die Künstlerische Kreativität*, [transcript], *Bielefeld*, 2022; *Stützle, Bischoff*: i. m. (32), p. 683–694.

¹²⁰ Vö.: a 103. lábjegyzetben idézett forrással.

¹²¹ Az eredeti spanyol nyelvű indítványban: „imitación”.

¹²² Az eredeti spanyol nyelvű indítványban: „pastiche”.

¹²³ Főtanácsnoki indítvány, C-201/13. sz. ügy, 41. pont.

¹²⁴ Uo., 42. pont.

oly módon, hogy független alkotás benyomását keltse”.¹²⁵ Eltekintve mind a magyar fordítás következtetlenségétől (pastiche=gúnyrajz), illetve a főtanácsnok következtetlen szóhasználatától (az „imitación” szó egyaránt szerepel a paródia és a pastiche fogalmánál), világossá válhat, hogy a humor vagy gúny nem került expressis verbis elfogadásra a pastiche fogalmi elemeként.

A BGH előterjesztésében mindenesetre világos kétségének adott hangot a humor vagy gúny, illetve további célok – például tiszteletadás – elvárását illetően.¹²⁶ Az uralkodó német jogirodalmi álláspont is ezt az utat látja járhatóbbnak.¹²⁷

3.3.4. Egyéni, eredeti másodlagos mű?

Amennyire logikusnak tűnhetett ez a követelmény a *Deckmyn*-ítélet idején, olyannyira – sőt még inkább – indokoltnak tűnhetne pastiche, vagyis átalakító/transzformatív, végső soron kreatív felhasználások esetén a másodlagos mű egyéni, eredeti jellegének az elvárása. Mégis, ahogy az EUB a paródia kapcsán, úgy az OLG Hamburg és a BGH egyaránt elvetette hangmintázás esetén e körülménynek a pastiche fogalmi elemeként való előírását. Ahogy arra mindkét német fórum utalt, a felhasználásnak e tekintetben nem az eredetiség követelményét kell tükröznie, sokkal inkább a forrásmű felismerhetőségét kell biztosítani.¹²⁸

Egyes álláspontok szerint ugyanakkor a pastiche-kivétel alkalmazhatóságának a feltétele, hogy az annak alapjogi háttérét adó véleménynyilvánítási vagy művészeti szabadság logikája ténylegesen érvényesüljön. Más szóval az alkotmánykonform felhasználás érdekében a másodlagos kifejezésnek művészi jelleget kell öltenie, s ennyiben önálló szerzői műnek kell létrejönnie.¹²⁹

A paródia/karikatúra és a pastiche fogalmi elhatárolása szempontjából a jelen elemzés végső soron arra az álláspontra helyezkedik, hogy az egyéni-eredeti másodlagos mű követelménye nem képezi a pastiche fogalmának kardinális elemét. Ennek köszönhetően pedig a pastiche kifejezési formái/terjedelme tovább bővíthető – ám, mint arra rögtön rávilágítottunk, ez nem eredményezi a fogalom korlátlan jellegét, egyúttal e körülmény vizsgálata az érdekösszemérési vizsgálat keretében tűnik indokoltnak.

¹²⁵ Az eredeti spanyol meghatározás szerint: „Imitación o plagio que consiste en tomar determinados elementos característicos de la obra de un artista y combinarlos, de forma que den la impresión de ser una creación independiente”. Idézi: Főtanácsnoki indítvány, C-201/13. sz. ügy, 14. lábjegyzet.

¹²⁶ Metall auf Metall V, 31. pont, p. 1534.

¹²⁷ Lásd különösen: *Ortland*: i. m. (52), p. 58; *Stütze, Bischoff*: i. m. (32), p. 691; *Stieper*: i. m. (32, 2023), p. 1663.

¹²⁸ Metall auf Metall III, 72. pont, p. 1221; Metall auf Metall V, 42. pont, p. 1535. A jogirodalomból lásd e tekintetben: *Ortland*: i. m. (52), p. 57.

¹²⁹ *Kraetzig*: i. m. (43), p. 6–7.

3.3.5. Érdekösszemérés és arányosság?

Maciej Szpunar főtanácsnok *Pelham*-ügyhöz fűzött indítványában rövidre zárta azokat a véleményeket, amelyek a hangfelvétel-előállítói jogok túlzott – szerzői jogosultakkal azonos szintű – oltalmát kritizálták.¹³⁰ Ahogy a főtanácsnok fogalmazott: „[a]zt sem gondolom, hogy a hangfelvétel-előállítók pénzügyi érdekei, amelyek kizárólagos jogaik biztosítását indokolják, pusztán a kereskedelmi felhasználásokkal és a kalózkodással szembeni védelemre korlátozódna. Az uniós jogban ez a terjesztési jognak felel meg. Ezzel szemben a többszörözési jog sokkal tágabb fogalom, és a hangfelvétel minden lehetséges felhasználási formáját lefedi. Egyébiránt az tűnne méltányosnak, ha a hangfelvétel-előállító részesülne a hangfelvétele felhasználásával készült művekből származó bevételekből. Ezen túlmenően, az alapvető jogok közötti egyensúly kialakítása során nemcsak a hangfelvétel-előállítók jogait és anyagi érdekeit szükséges figyelembe venni, hanem az előadók és szerzők jogait is, ideértve a személyhez fűződő jogokat. Márpedig előfordulhat, hogy a mű felhasználása ezekbe, különösen a mű egységének védelméhez való jogba ütközik, még akkor is, ha ez a felhasználás valamely kivétel hatálya alá tartozik.”¹³¹

Indokoltnak tűnik e ponton világosabban kifejteni a fenti logika tarthatatlanságát. Forrásművek felhasználása esetén a szerzői jogi logika a következő: ha védett mű vagy kapcsolódó teljesítmény, esetleg ennek részlete kerül felhasználásra, úgy arra főszabály szerint engedéllyel kerülhet sor, ami következik a szerzői és kapcsolódó jogok magas szintű védelméből,¹³² valamint a szellemi tulajdon-jogok alapjogi oltalmából.¹³³ Ez a védelem azonban nem korlátok nélküli: mind a szerzői jogi korlátozásoknak és kivételeknek,¹³⁴ mind az

¹³⁰ Vö.: *Döhl*: i. m. (78), p. 51; *Mezei*: *Thou Shalt (Not) Sample? I. m. (5)*, p. 189–192; Opinion of the European Copyright Society in relation to the pending reference before the CJEU in Case C-476/17, *Hutter v Pelham*, 2019, [3.1.]-[3.9.] (https://europeancopyrightsocietydotorg.files.wordpress.com/2019/02/ecs-opinion-metall-auf-metall_final_rev.pdf); *Martin Senfleben*: *Flexibility Grave – Partial Reproduction Focus and Closed System Fetishism in CJEU, Pelham. IIC – International Review of Intellectual Property and Competition Law*, 51. évf. 2020. 6. sz., p. 751–769; *Kalpana Tyagi*: *Sampling the ‘soul of music’ in a post-Pelham world: An interdisciplinary perspective*. In: *Jens Schovsbo* (ed.): *The Exploitation of Intellectual Property Rights – In Search of the Right Balance*, ATRIP Intellectual Property Series. Edward Elgar, Cheltenham, 2023, p. 148–150.

¹³¹ Főtanácsnoki indítvány, C-476/17. sz. ügy, 96. pont. Hasonló véleményt lásd: *Mania*: i. m. (26), p. 297–299. Igaz, *Mania* utóbb maga rögzíti, hogy „there is currently no economic justification for the existence of a protection of phonograms in the copyright law system, considering the technical advancement and availability of recording devices”. Lásd: *uo.*, p. 300.

¹³² Vö.: az Infosoc-irányelv (9) preambulumbekzdését.

¹³³ Vö.: Európai Unió Alapjogi Chartája (2016/C 202/02), 17. cikk (2) bekezdés („A szellemi tulajdon védelmet élvez.”)

¹³⁴ Különösen az Infosoc-irányelv 5. cikke és a CDSM-irányelv 17. cikk (7) bekezdése szerinti rendelkezések. Vö.: *Ítélet*, C-201/13. sz. ügy, 22–23. pont.

egyéb, ütköző alapjogoknak¹³⁵ érvényt kell szerezni – utóbbiaknak az EUB szerzői jogi triológiában kifejtett álláspontja szerint a „belső” korlátozások és kivételek útján. Ugyanakkor ezek a flexibilitások sem korlátlanok: a szerzői jogi belső egyensúly megteremtésének utolsó állomása/intézménye a háromlépcsős teszt.¹³⁶ A különböző érdekek összemérésének/arányosságának a követelménye tehát olyan elvárás, amelyet egy konkrét kivétel (jelen esetben a pastiche) eseti alkalmazásánál is el kell végezni, még hozzá tagállami szinten, a vonatkozó uniós (és nemzetközi) normák tükrében.¹³⁷ Végző soron az EUB maga is emellett tette le a voksát, igaz, hogy a hangfelvétel-előállítói jogok sérelmét csak a fül számára felismerhetetlen hangminták esetén látta kizárhatónak.¹³⁸

Pontosan ez az, amit a német joggyakorlat megtett – és a kérdéses két másodperces részlet hangmintázását elfogadhatónak találta. Pontosabban azt olyan eseti, korlátozott, és a jogszabályok által nevesített esetkörbe beilleszthető tevékenységnek minősítette, amely nem ütközik a Kraftwerk hangfelvételének rendes hasznosításába, és nem képes sérteni a forrásmű jogosultjainak egyéb érdekeit sem.¹³⁹ Különösen igaz lehet ez annak fényében, hogy nincs az Infosoc-irányelvben másik olyan kivétel, amely a transzformatív felhasználások gyakorlati érvényesülését biztosíthatná;¹⁴⁰ illetve hogy a konkrét felhasználás során a hangminta átemelését a másodlagos műbe nem anyagi okokkal (spórolással) magyarázta Moses Pelham.¹⁴¹ Összességében osztanunk kell ezt az álláspontot. Meglátásunk szerint az ügyben érintett hangminta nem tűnik a háromlépcsős tesztbe ütközőnek;¹⁴² s mint ilyen, az érdekösszemérés logikájából következik, hogy a jelen ügyben Moses Pelham alkotmányos jogai elsőbbséget élveznek a Kraftwerk érdekeivel szemben.

3.4. Részkonklúzió

A fent bemutatott öt részkérdést összefoglalva a következőképp írható körül e kivétel. A pastiche *valamely jogvédett mű vagy kapcsolódó jogi teljesítmény, illetve azok részletének átalakító jellegű, a művészi stílus másolásán túlmenő felidézése, amelynek nem feltétele a forrásműtől való túlzott eltávolodás; az egyéni, eredeti jelleg tükrözése; a humor, gúny vagy tisz-*

¹³⁵ Különösen az Alapjogi Charta 11. („a véleménynyilvánítás és a tájékozódás szabadsága”) és 13. cikkének („A művészet és a tudomány szabadsága”). Különösen igaz ez annak fényében, hogy a Metall auf Metall/Pelham-ügyben mind a BVerfG, mind az EUB beilleszthetőnek találta a hangmintázást a művészetek szabadságába. Lásd: Zulässige Verwendung von Samples ohne Zustimmung des Tonträgerherstellers – Metall auf Metall, 89. pont; ítélet, C-476/17. sz. ügy, 35. pont.

¹³⁶ Vö.: az Infosoc-irányelv 5. cikk (5) bekezdésével.

¹³⁷ Lauber-Rönsberg: i. m. (32), p. 739.

¹³⁸ Ítélet, C-476/17. sz. ügy, 39. pont. Ennek kritikáját lásd különösen: *Senftleben*: i. m. (130), p. 757.

¹³⁹ Metall auf Metall III, 77–87. pont, p. 1222–1223; Metall auf Metall V, 46–52. pont, p. 1535.

¹⁴⁰ Lauber-Rönsberg: i. m. (32), p. 738.

¹⁴¹ Stüttzle, Bischoff: i. m. (32), p. 693.

¹⁴² A német jogirodalomból lásd még: *Ortland*: i. m. (52), p. 36–42.

teletadás kifejezése; illetve a forrásművel való művészi kapcsolat kiépítése; ugyanakkor elvárt, hogy a *pastiche*-jellegét a közönség fel tudja ismerni.

Amennyiben ez a meghatározás (semmi esetre sem definíció) helytálló, úgy abból két következtetésre juthatunk a *pastiche* önálló uniós jogi fogalmát illetően.

Egyrészt arra, hogy a 3.2.3. alfejezetben említett négy fogalmi út közül az utolsó a helytálló, vagyis hogy a *pastiche* a paródia-/karikatúrákivételektől eltérő fogalmat jelent, és azoktól részben (legalább a humor és gúny kifejezése tekintetében) eltérő feltételek szerint vizsgálható. Ezek az eltérések azonban nem tűnnek számottevőnek. Következésképp az EUB-nak nem okozhat gondot a *Deckmyn*-ügyben kifejtett álláspontját megfelelően átültetni a *pastiche*-ra. Mindezt úgy, hogy azzal a *Pelham*-ügyben hozott döntés sem veszít az érvényéből. Egyrészt azért, mert az az idézés és az UrhG 24. § fényében vizsgálta a hangmintázást, és amely kivétel keretei közé az ott leírt feltételekkel a hangmintázás a továbbiakban is beilleszthető marad. Másrészt azért sem, mert a jelen jogvitának kizárólag a CDSM-irányelv átültetésének napját követő időszakra vonatkozó jogi helyzet vizsgálata képezi a tárgyát.

Ugyanakkor úgy látjuk, hogy az EUB-nak lehetősége nyílik a jelen ügyben a háromlépcsős teszttel kapcsolatos joggyakorlatának a további mélyítésére – ideális esetben mind a három lépcső megvizsgálása révén. Amennyiben erre sor kerül, jó eséllyel az EUB jogszerű felhasználásnak találhatja a két másodperces hangmintázást a *pastiche*-kivétel keretei között.

4. ZÁRÓ GONDOLATOK

Könnyen megjósolhatóan tűnik, hogy a *Metall auf Metall/Pelham*-ügy nem tart még további 25 évig. Jóval nagyobb bátorság kellene annak a kijelentéséhez, hogy valami „forradalmi” előtt áll az uniós szerzői jog. Az e tekintetben mértékadó német jogirodalom igyekszik is megfontoltan állni a *pastiche*-kivétel jövőjéhez. Ahogy Nils Peters talányosan írta: „[ó]hatatlanul felvetődik a kérdés, hogy a [pastiche-] kivétel el tudja-e érni azt, amit egyesek remélnek tőle vagy amitől egyesek félnek tőle – nevezetesen a kor szelleméhez igazodó ’új szabadságot’?”¹⁴³ Mások ismeretlen területként („*terra incognita*”)¹⁴⁴ vagy „a nagy ismeretlenként” („*die große Unbekannte*”),¹⁴⁵ esetleg a szó eredetére (*pasticcio*) utaló metaforával élve ízlés szerinti összetevőkből való főzéseként¹⁴⁶ hivatkoznak a *pastiche*-ra. Johanna Gibsonnak igaza van abban, hogy a *pastiche* komoly kihívást jelent a „szerezőség” fogalmát illetően, hiszen végső soron a *pastiche* a „kreatív” mellett a „transzformatív” alkotó karakterének az elfogadhatóságát mozdítja elő.¹⁴⁷

¹⁴³ Peters: i. m. (34), p. 1482.

¹⁴⁴ Döhl: i. m. (4), p. 215.

¹⁴⁵ Ortland: i. m. (52), p. 9.

¹⁴⁶ Uo., p. 17.

¹⁴⁷ Johanna Gibson: Living in the pastiche: from Barbieland to Computer World, all the world's a paste. Queen Mary Journal of Intellectual Property, 2023. 4. sz., p. 388.

Egyesek ennél tovább mennek, és olyan nehezen támogatható álláspontra helyezkednek, miszerint a bíróságok bevezették az amerikai fair use-t a német jogban.¹⁴⁸ Mások épp az ellen érvelnek, hogy a pastiche-t a fair use logikája szerint lehetne megítélni.¹⁴⁹ Józan érvek szólnak amellett, hogy ezen gondolatok egyike sem tekinthető relevánsnak: a fair use-teszt olyan szintű eltérést mutat az uniós jogi dogmatikától, hogy annak áttemelése még módosított formában sem képzelhető el.

Ami azonban kellő bizonyossággal állítható, az az, hogy a pastiche fogalmának folyamatosan fejlődnie kell.¹⁵⁰ Angyalosi Gergely 1986-os irodalomtudományi elemzésében szinte váteszi jelleggel rögzítette, hogy „[a] lexikonok általában a rokonfogalmak között említik a plágiumot, a kópiát, a paródiát, az idézetet, amelyekből a pastiche elhatárolandó. De ahogyan közeledünk a XX. századhoz, az elhatárolás egyre nehezebbé válik. Az idegen szövegek, stíluselemek, motívumok stb. tudatos átvétele egyre gyakoribb lesz, s ezzel párhuzamosan az irodalomesztétikai koncepciók is fellazulnak”.¹⁵¹

Ebben a „fellazulásban” vagy fejlődésben a *Metall auf Metall/Pelham*-ügy komoly segítséget jelenthet magyar és EU-s szinten egyaránt. A jelen tanulmányból világossá válhat, hogy az EUB hangmintázónak kedvező előzetes döntése esetén a magyar jogalkotó is lépéskényszerbe kerülhet, és kénytelen lehet módosítani az Sztj.-t oly módon, hogy az mellőzi a stílus utánzásának és a humor/gúny kifejezésének követelményét pastiche esetén.

¹⁴⁸ *Diana Liebenau*: Transforming Transformativeness – Fair Use nach 'Andy Warhol Foundation v. Goldsmith' und rechtsvergleichende Erwägungen für das Bearbeitungsrecht und die Pastiche-Schranke. *Zeitschrift für Urheber- und Medienrecht*, 2023. 10. sz., p. 687–688.

¹⁴⁹ *Kraetzig*: i. m. (43), p. 4–5 és 8–9.

¹⁵⁰ *Pötzlberger*: i. m. (50), p. 680.

¹⁵¹ *Angyalosi*: i. m. (60), p. 340.